

Eldre innvandrere og organisasjoner

Erling Annaniassen & Inger-Hege Kristiansen

RAPPORT
NR 13/10

Eldre innvandrere og organisasjoner

ERLING ANNANIASSEN

INGER-HEGE KRISTIENSEN

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 13/2010

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2010
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN 978-82-7894-353-3
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto: stock.xchng
Desktop: Hussein Monfared
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Tema for denne rapporten er hva innvandrersorganisasjoner, tradisjonelle humanitære organisasjoner og interesseorganisasjoner gjør for eldre innvandrere. Behovet for mer kunnskap om aktiviteter og tiltak på dette området er stort.

Generelt er forskningen på innvandrersorganisasjoner av forholdsvis ny dato og må fortsatt betegnes som sparsom. Her er det fortsatt store kunnskapshull når det dreier seg om både antall og omfang samt indre organisasjonsforhold og arbeidsmåter. Innvandreres og særlig de eldre generasjoners forhold til de tradisjonelle frivillige organisasjonene er også lite undersøkt.

Rapporten inngår som en del av NOVAs satsing på forskning om «Eldre innvandrere – tilpasning til pleie- og omsorgstilbud». Prosjektet er ledet av Reidun Ingebretsen og finansiert av det tidligere Arbeids- og inkluderingsdepartementet, nå Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Inger-Hege Kristiansen foretok det innledende kontaktarbeidet og laget en utskrift basert på mesteparten av intervjumaterialet. Erling Annaniassen har bearbeidet materialet og satt det inn i en større kontekst i samarbeid med medforfatter og prosjektleder.

Foruten Reidun Ingebretsen takker vi også andre som har lest og kommentert manus med gode forslag til forbedringer som resultat. Det gjelder særlig Kirsten Danielsen, Bjørg Moen og Janikke Solstad Vedeler ved NOVA. Den største takken går likevel til representanter fra organisasjonene som har delt sine erfaringer med oss, og dermed lagt til rette for at delprosjektet kunne realiseres.

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
Målsetting og kunnskapsbehov	9
Begreper og presisjonsnivå	10
Rapportens oppbygging	12
2 Kunnskapsnivået på området	14
Innvandrerorganisasjoner i sivilsamfunnet	14
Små og lokalt baserte innvandrerforeninger	15
Tradisjonelle frivillige organisasjoner og innvandrere	18
Organisasjonenes rolle i integreringsarbeidet	22
3 Undersøkelsens arbeidsmåte	25
Fremgangsmåte i to faser	25
Fase 1: Resultater og datagrunnlag	26
Fase 2: Intervjuguiden	27
Oppsummering	29
4 Organisasjoner som møteplasser	30
Organisasjonstyper og møteplasser for eldre innvandrere	30
Møteplassen og dens funksjoner	31
Eksempler på organisasjonstyper og deres møteplasser	32
Oppsummering	37
5 Målsettinger og organisering av tilbud	39
Forebyggende helsearbeid og organisasjonstyper	39
Møteplass og organisasjonstype	40
Formål, kulturelle motsetninger og alternativer	41
Tilbud og aktiviteter på tvers av organisasjonstypene	43
Organisert brukerstyring eller styring ovenfra?	45
Oppsummering	47
6 Informasjon og rekruttering – hvordan nå ut til brukerne?	48
En vanskelig oppstart	48
Varierende behov – mangelfull informasjon	48
Et koordineringsproblem	49
Kontakt og informasjon over generasjonene	50
Oppsummering	51
7 Forutsetninger og problemer for velfungerende møteplasser	52
Tillit er nødvendig	52
Bygging av tillit tar tid	53
Læring gjennom dialog	54
Språkets betydning	55
En språklig særegen møteplass	56
Nettverk og det sosiale samværet	57
Frivillighet, fravær og motivasjon	58
Møteplasser: alders-, kjønns- og kulturforskjeller	59
Økonomi og kontinuerlig virksomhet	61

Erfaringer og selvevaluering	62
Oppsummering.....	64
8 Konkluderende refleksjoner	65
Møteplassens funksjon	65
Formål og organisasjonstyper	67
Konkrete tilbud, aktiviteter og brukermedvirkning	68
Kjønnsdeling eller blanding i gruppeaktivitetene?	69
Språk og felles innvandrerhistorikk.....	71
Utfordringer for videre forskning på feltet	73
Summary.....	75
Referanser	77

Sammendrag

I rapporten kartlegges tilbudene tre ulike frivillige organisasjonstyper har til eldre innvandrere. Undersøkelsen går nærmere inn på organisasjonenes målsettinger med en slik virksomhet samt hvordan ulike tilbud og aktiviteter er organisert. De tre organisasjonstypene er innvandrerorganisasjoner, tradisjonelle humanitære organisasjoner og interessebaserte organisasjoner.

Et tema av mer generell karakter står sentralt i rapporten: De frivillige organisasjonene, enten det dreier seg om innvandrerorganisasjoner, tradisjonelle humanitære eller interesseorganisasjoner, kan spille en viktig rolle i arbeidet med å integrere innvandrere i det norske samfunnet. Det skyldes fremfor alt at det frivillige organisasjonsarbeidet i lang tid har hatt et stort omfang og stått sentralt i norsk og nordisk samfunnsbygging. Samtidig er kunnskapen om hva disse organisasjonene faktisk gjør for eldre innvandrere, liten. Behovet for bedre kjennskap til feltet utgjør en viktig bakgrunn for rapporten.

Det er stilt to grunnleggende spørsmål til utvalget av organisasjoner. Først om eldre innvandrere deltar i aktiviteter og tilbud i organisasjonen. Deretter om organisasjonen arrangerer aktiviteter som er spesielt rettet mot eldre innvandrere. Blant de ulike aktivitetene som er registrert i data-materialet, er det særlig lagt vekt på tilbud som inngår i et forebyggende helsearbeid. Dokumentasjonen gir et generelt inntrykk, med visse unntak, av forholdsvis liten aktivitet overfor eldre innvandrere i de tradisjonelle humanitære og interessebaserte organisasjonene. Men vi finner også eksempler på etablering av møteplasser der de eldre kan pleie sosialt samvær, i tillegg til spesifikke aktiviteter og informasjon innenfor forebyggende helsearbeid. Vi har registrert at enkelte organisasjoner har utarbeidet brosjyrer på innvandrernes eget språk, blant annet med informasjon om sykdommer som rammer eldre innvandrere. Interessebaserte organisasjoner som diabetes- og blindedeforbundet opererer også med spesifikke aktiviteter og tilbud i et forebyggende helsearbeid.

De empiriske data vi har innhentet fra organisasjonene når det dreier seg om målsettinger og tilbud, viser et variert bilde. Likevel finner vi noen

fellestrekk for de tre undersøkte organisasjonstypene. Det målrettede forebyggende helsearbeidet er klart til stede i interesseorganisasjonene, men også det sosiale samværet og gruppearbeidet på møteplassen utgjør en viktig funksjon. I de humanitære organisasjonene er det sosiale samkvemmet på møtestedene sentralt, men ofte kombinert med mer målrettede aktiviteter. Informasjon om offentlige ordninger og tiltak for å integrere eldre innvandrere inntar en større plass i denne organisasjonstypen. Innvandrerorganisasjonene representerer den tydeligste kombinasjonen av sosial møteplass og tilbud med forebyggende helseformål. Det målrettede helsearbeidet er her ofte knyttet til samarbeid med interesseorganisasjoner og deres ekspertise på området, mens brukerstyring fra deltakerne blir praktisert i vekslende grad.

Det generelle bildet gir et inntrykk av at organisasjonenes aktiviteter overfor eldre innvandrere er av ganske begrenset karakter. Behovet for mer målrettet virksomhet overfor denne aldersgruppen virker umiddelbart å være større enn det som tilbys i dag. Undersøkelsens datamateriale viser blant annet et betydelig behov for å oppnå bedre og mer omfattende kunnskap om hvordan og i hvilken grad innvandrerorganisasjonene kan representere et supplement til offentlig omsorgstilbud for eldre innvandrere.

Det finnes fortsatt store kunnskapshull på feltet, noe som særlig gjelder innvandrerorganisasjonenes virksomhet. På dette punktet er vårt datagrunnlag spinkelt og bare en mer omfattende forskning på organisasjoner, fortrinnsvis de landsomfattende organisasjonene, kan tette dette hullet.

1 Innledning

Målsetting og kunnskapsbehov

Målsettingen med prosjektet «Eldre innvandrere og organisasjoner» er å oppnå kunnskap om hva innvandrersorganisasjoner, tradisjonelle frivillige humanitære organisasjoner og interesseorganisasjoner gjør overfor eldre innvandrere. Bakgrunnen for NOVAs og Arbeids- og inkluderingsdepartementets satsning på denne typen forskning er at andelen eldre innvandrere øker her i landet. Et viktig spørsmål blir derfor hvordan eldre med minoritetsbakgrunn kan nyttiggjøre seg tilbud på lik linje med majoritetsbefolkningen. Foruten fokus på omsorgstjenester for eldre innvandrere, har vi innenfor satsningsområdet vært opptatt av å kartlegge hvordan forebyggende helsearbeid kan omfatte og inkludere også eldre innvandrere.

For dette delprosjektet har derfor behovet for mer kunnskap en spesiell bakgrunn: Det dreier seg om å kartlegge hvilken vekt de ulike organisasjonene legger på tiltak overfor eldre innvandrere med henblikk på det forebyggende helsearbeidet innenfor denne alderskategorien. Undersøkelsen berører også organisasjonenes rolle som et supplement til familien og andre nettverk i omsorgen for eldre, samt relasjonen til offentlige myndigheter, særlig på lokalt nivå.

Den empiriske informasjonen om innvandrersorganisasjonene er innhentet fra Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) samt Rådet for Innvandrerorganisasjoner i Oslo. KIM fungerer som en kanal ut til landet som helhet idet dets medlemmer bor i ulike deler av Norge der de har nær kontakt med det lokale minoritetsmiljøet. Medlemmene i KIM er av ulik alder, utdanning, arbeidslivserfaring, religion og opphav. Det innebærer at dette kontaktutvalget har medlemmer fra mange ulike miljøer og befolkningsgrupper.

Likevel har vi gjennom denne tilnærmingen bare fått en begrenset tilgang til innvandrersorganisasjonene. Det må understrekes at våre data fra disse ikke kommer fra de landsomfattende sammenslutningene, slik tilfellet er med de humanitære og interessebaserte organisasjonene, men fra mindre

lokale foreninger begrenset til Oslo-området. Ingen av de ti landsomfattende innvandrerorganisasjonene som mottok statlige midler i 2009 er altså intervjuet (Prop.1 S, 2009–2010: 251). Vi har heller ikke klart å oppnå kontakt med religiøse organisasjoner (trossamfunn), selv om vi tenkte at de befant seg innenfor KIMs kontaktnett. Følgelig bygger ikke vår undersøkelse på data fra slike sammenslutninger

Med bakgrunn i denne overordnede konteksten har undersøkelsen tatt utgangspunkt i to hovedspørsmål som har blitt presentert for organisasjonene vi har hatt kontakt med. Først: Deltar eldre innvandrere i aktiviteter eller tilbud i din organisasjon? Deretter mer spesifikt: Arrangerer din organisasjon aktiviteter eller tilbud for eldre innvandrere som målgruppe? På bakgrunn av svarene på disse spørsmålene er ni representanter fra syv disse organisasjonene blitt intervjuet. De resterende 13 organisasjonene har svart på spørsmålene enten via e-post eller telefoniske samtaler.

Vi har også gjort oss noen tanker og betraktninger om hvordan eldre innvandreres deltaking i organisasjoner kan bidra til integrering. Hvis innvandreres deltaking i organisasjoner generelt skal kunne bidra til integrering som ledd i for eksempel forebyggende helsearbeid, er det vanlig å hevde at det kan skje på to måter: Enten ved at innvandrere danner sine egne organisasjoner, eller ved at de deltar i de tradisjonelle og etablerte norske frivillige organisasjonene (Hagelund & Loga 2009: 8). I vår sammenheng er vi opptatt av eldre både i innvandrerorganisasjoner og i norske frivillige humanitære og interessebaserte organisasjoner.

Begreper og presisjonsnivå

Begrepet «eldre innvandrere» (her rundt regnet over 60 år) brukes i denne undersøkelsen med forbehold om at vi her har å gjøre med en svært heterogen gruppe mennesker med svært ulik migrasjonsbakgrunn og historie. Det har da også vært hyppig diskutert hvordan en skal betegne ulike kategorier mennesker innenfor dette området. Blant annet har et problem av begrepsmessig karakter bestått i ønsket om å unngå stigmatisering av bestemte grupper ved bruk av betegnelser som «ikke-vestlige» innvandrere eller «etniske minoriteter».

Forsøket på å unngå en slik begrepsmessig ekskludering kan imidlertid kollidere med behovet for begreper som gjør det mulig å skille ut grupper av personer man antar er særlig utsatt for marginalisering og reell sosial ekskludering. For eksempel har det blitt betraktet som et problem at forskning på innvandrere hovedsakelig er forskning som fokuserer individer med såkalt «ikke-vestlig» bakgrunn (Ibid.:9). Ikke desto mindre er det et faktum at det nettopp er disse kategoriene som rammes av de største forskjellene i levekår mellom minoriteter og den etnisk norske befolkningsmajoriteten. Blant forskere på feltet har det vært vanlig å bruke begrepsdefinisjoner som er beslektet med de som er utviklet av Statistisk Sentralbyrå (SSB).

Over lengre tid opererte SSB med kategorien «innvandrerbefolkningen» som en samlekategori for innvandrere og deres norskfødte barn. Kategorien viste seg å være problematisk, i første rekke fordi norskfødte barn av innvandrere ikke er så like sine foreldre at det er hensiktsmessig å operere med en samlet statistisk gruppering her. Norskfødte barn med innvandrerforeldre er en raskt voksende gruppe. Siden de er født og oppvokst i landet, vil de ha andre forutsetninger enn foreldrene i utdanningssystemet og arbeidslivet. Et annet argument for å skille dem fra innvandrerne gikk på at mange betraktet denne gruppen som selve hovedtesten på hvordan integreringen i Norge utvikler seg, det være seg i gunstig eller negativ retning. SSB har også tidligere skilt mellom «vestlige» og «ikke-vestlige» innvandrere, noe som kunne oppfattes som en normativ (altså ikke bare beskrivende) betegnelse i ekskluderende eller stigmatiserende retning.

I 2008 ble begrepsbruken på feltet endret slik at det som tidligere ble kategorisert som innvandrerbefolkning i dag betegnes som «innvandrere» og «norskfødte med innvandrerforeldre» (Dzamarija 2008: 62-65). Også denne vendingen ble begrunnet med at mange norskfødte med innvandrerbakgrunn oppfattet det som ekskluderende å bli plassert i samme kategori som mennesker som selv har innvandret og som altså er eldre enn dem selv. Samtidig ble begrepene «vestlig» og «ikke-vestlig» forlatt av SSB og erstattet med verdensdelene som en standard, eksempelvis hovedgrupper som 1) EU/EØS, USA, Australia/New Zealand. 2) Asia, Afrika, Latin-Amerika og 3) Europa utenom EU/EØS (Hagelund & Loga 2009: 9).

På tross av betegnelsens problematiske og heterogene karakter velger vi likevel å bruke «eldre innvandrere» som et nyttig begrep fordi det betegner personer som har det til felles at de eldes i et annet land enn det de har vandret ut fra. Det er kanskje det eneste de har til felles, med alle deres ulike historier. Likevel har forskere pekt på at det å være eldre innvandrere innebærer noe i tilværelsen som er felles, men samtidig forskjellig fra norskfødte med innvandrereforeldre og yngre generasjoner.

For eksempel kan det å eldes i et annet land medføre større risiko for helseproblemer, språkvansker, sosial isolasjon og ensomhet. Dette er mulige konsekvenser av at de ikke kan dele og kommunisere felles erfaringer med andre i det nye samfunnet og dets kultur (Ingebretsen & Nergård, 2007, Moen 2002, Kirkens Bymisjon Oslo & Norsk Folkehjelp 2005, Nergård 2008).

Rapportens oppbygging

Rapporten er bygget opp på følgende måte: I kapittel 2 presenteres et riss av kunnskapsnivået på forskningsområdet, mens det i kapittel 3 redegjøres for undersøkelsens arbeidsmåte og metode. I det fjerde kapitlet drøftes de tre organisasjonstypenes rolle som møteplasser for eldre innvandrere, i tillegg til en presentasjon av noen (7) utvalgte eksempler på de tre organisasjonstypene.

Etter å ha presentert noen utvalgte eksempler på typer av organisasjoner i samme kapittel, går fremstillingen over til den empiriske dokumentasjonen som er innhentet gjennom intervjuer og samtaler med kontaktpersoner i de respektive organisasjonene.

Spørsmåls- og problemstillingene fra intervjuer og samtaler er ordnet under tre tematiske kapitler (kap. 5, 6 og 7). I kapittel 5 behandles de ulike organisasjonenes målsettinger med virksomheten samt hvordan tilbud og aktiviteter er organisert. I sjette kapittel kartlegges hvordan organisasjonenes informasjon er lagt opp med tanke på å rekruttere eldre innvandrere til aktuelle tilbud og aktiviteter. Kapittel 7 omhandler hvilke forutsetninger som bør være til stede og hvilke problemer som må løses for at organisasjonene kan etablere godt fungerende møteplasser for eldre innvandrere. Fokuset rettes altså mot de tre organisasjonstypenes evne og muligheter til å i møtekomme eldre innvandreres behov og ønskemål.

Rapportens avslutningskapittel (kap. 8) inneholder noen konkluderende refleksjoner omkring undersøkelsens resultater samt noen tanker om utfordringer for den videre forskning på temaet.

2 Kunnskapsnivået på området

Innvandrerorganisasjoner i sivilsamfunnet

Som nevnt utgjør innvandrerorganisasjoner et lite utforsket felt i det norske samfunnet, noe som i vår sammenheng særlig ser ut til å gjelde de eldre innenfor denne befolkningsgruppen. For så vidt har dette dels sin «naturlige» forklaring i at det aktuelle organisasjonslandskapet er ganske ungt med sitt utspring i de siste tiårenes innvandring til Norge (Hagelund & Longa 2009: 25). De første organisasjonene som ble etablert var rettet mot ufaglærte «fremmedarbeidere». Formålet var å ivareta disse arbeidernes interesser og rettigheter på arbeidsmarkedet. Organisasjoner som knytter an til religiøs tilhørighet ble også etablert på et tidlig tidspunkt. De inntar fortsatt en sentral posisjon innenfor området.

Innvandrerorganisasjonene kan karakteriseres som foreninger med målsetting om å tjene den etniske minoritetsbefolkningen spesielt. De har vokst frem som en konsekvens av arbeidsinnvandring og økningen i tallet på flyktninger og asylsøkere. I likhet med de etablerte norske frivillige organisasjonene, blir spørsmålet hvorvidt og eventuelt hvordan tilbudet er tilpasset nye brukergrupper. Her er det også viktig å registrere mulige forskjeller i holdninger og tilbud/aktiviteter mellom innvandrerorganisasjonene og de tradisjonelle norske organisasjonstypene.

Behovet for mer kunnskap om feltet virker å være stort. Fra et forskningsperspektiv kan innvandrerorganisasjonene kanskje best beskrives ut fra hvor lite kunnskap en egentlig har om dem. De beste kildene til informasjon består av de offentlige myndighetenes lister over søkere og mottakere av ulike støtteordninger, spredte oppslag i media samt enkeltoversikter over organisasjoner (Melve 2003: 171ff). Personer med innvandrerbakgrunn er fortsatt sterkt konsentrert i og omkring Oslo-regionen, noe som gjør det rimelig å anta at etableringen av innvandrerorganisasjoner er mest utbredt i dette området.

På bakgrunn av myndighetenes overordnede politiske målsettinger på feltet, bør innvandrerorganisasjonene kunne artikulere innvandrernes

interesser på tvers av etnisitet og andre skiller (Stortingsmelding nr. 49, 2003–2004). Ønskemålet er også at organisasjonene ikke lukker seg for mye, men at de gjennom å skape møteplasser for sine medlemmer også retter virksomheten mot majoritetssamfunnet, de norske frivillige organisasjonene inkludert. Med «møteplass» menes her en organisert tilrettelegging for dialog og samhandling mellom representanter for innvandrerbefolkningen og lokale myndigheter. Integrerings- og mangfoldsdirektoratets (IMDi) målsetting med å etablere slike fora er å oppnå gjensidig forståelse, informasjonsutveksling og ikke minst brukervedvirkning (IMDi 2009). Det er forutsetningen for at politikere og myndigheter kan få informasjon og impulser til å forme en ny konstruktiv og reformvillig politikk på området (Melve 2003, jf. St.meld. nr. 39, 2006/2007).

Det foreligger imidlertid grunner til å reise spørsmål ved om organisasjonene har fungert i tråd med de politiske målsettingene. Spørsmålet dreier seg vel strengt tatt om det overhodet er mulig å realisere de forholdsvis høye politiske målsettingene når det gjelder innvandrersamfunnets rolle i utviklingen og implementeringen av offentlig politikk (Predelli 2006: 62ff). Som allerede antydnet kan det se ut til at det eneste som knytter innvandrere sammen ikke er en følelse av et reelt sosialt fellesskap, men snarere «negativt»: at de ikke er av norsk opprinnelse. Hvorvidt en slik holdning er tilstrekkelig til å utvikle intern innvandrersolidaritet i en organisatorisk kontekst er derfor usikkert.

Små og lokalt baserte innvandrerforeninger

De aller fleste organisasjoner på innvandrerområdet er også lokalt baserte, i tillegg til å være kulturorienterte og ganske små, regnet i medlemstall. Samtidig fremstår organisasjonenes interne forhold som temmelig ugjennomtrengelige sett fra majoritetsbefolkningens og myndighetenes synspunkt (Melve 2003, Predelli 2006). Det gjelder ikke bare for folk flest, men også politikere, myndigheter og de som skal forske på feltet. Organisasjonenes forhold til samfunnet rundt dem varierer imidlertid nokså mye. De fleste prioriterer aktiviteter som er rettet innad mot sine gruppedlemmer og har lagt mindre vekt på å arbeide mot myndighetene. Likevel finnes det unntak fra dette. Enkelte orienterer seg sterkt mot «storsamfunnet», gjerne i form av

mer aksjonsrettet politisk virksomhet. I første rekke dreier det seg om organisasjoner som er direkte rettet mot å etablere kontakt mellom innvandrere og myndigheter (Ibid.).

Det er også verdt å merke seg at de religiøse organisasjonene, særlig de muslimske, virker å innta en sterkere posisjon enn de interessebaserte og allmennkulturelle når det gjelder å uttrykke innvandreres holdninger offentlig (Melve 2003: 230).

Samlet sett finnes det altså lite kunnskap om eldre innvandreres organisasjonsdeltakelse. De undersøkelser som er gjennomført har i stor grad dreid seg om innvandrere generelt (Djuve & Friberg 2004), der fokuset som regel har vært på barn og unges deltagelse i det alminnelige organisasjonsliv.

I NIBR-rapporten *Innvandrerorganisasjoner i Norge* oppga svært få av foreningene som er med i deres utvalg at eldre utgjør hovedtyngden av deltakerne. Bare 7 prosent av 308 forespurte innvandrerorganisasjoner svarte positivt her (Predelli: 2006). I tillegg har andre undersøkelser funnet at innvandrere generelt i langt mindre grad er medlemmer av organisasjoner og foreninger enn befolkningen for øvrig. De 10 gruppene av innvandrere som ble undersøkt i forbindelse med Levekårsundersøkelsen fra 2005/2006, deltar i mindre grad i idrettslag, arbeidsgiverorganisasjoner, fagforeninger og politiske partier, men er desto mer aktive i menigheter og religiøse foreninger enn gjennomsnittet av befolkningen forøvrig (Blom & Henriksen 2008: 116). Det virker imidlertid som det er store forskjeller mellom innvandrergruppene når det gjelder medlemskap i innvandrerforeninger.

Avhengig av hvilke kriterier man legger til grunn for kategorisering av «innvandrerorganisasjon», går et anslag ut på at det i 2006 fantes omkring 1000 av denne typen organisasjoner i Norge (Predelli 2006:4). Av disse 1000 faller ca. 350 innenfor de offentlige myndigheters kriterier for støtteverdige organisasjoner. Omlag 750 er representert i fylkeskommunenes registrering. Ifølge NIBRs kartlegging er disse innvandrerorganisasjonene fordelt på landets 19 fylker, men hovedtyngden, ca. 300, er lokalisert i Oslo-området (Predelli 2006:28ff, Melve 2003: 182, 202ff).

Flertallet av organisasjonene er lokale og mangler en nasjonal overbygning. I all hovedsak er de etablert ut fra sosiale formål med tanke på å ivareta og å styrke etnisk og religiøs tilhørighet. I den løpende virksomheten

fungerer de stort sett som møteplasser, særlig i forbindelse med feiringer av nasjonal- og helligdager eller andre kulturelle begivenheter. De største organisasjonene er flerkulturelle og som regel knyttet til religion (Lidén 2001). Det må imidlertid understrekes at det hefter en del uklarheter ved kvantifiseringen på dette området.

Det springende punkt gjelder hvilke kriterier som legges til grunn for beregning av medlemstall, aktivitet og rapportering. På nasjonalt nivå er det bare et mindre antall organisasjoner som oppnår statsstøtte i kraft av å være landsdekkende. I 2009 fikk i alt ti organisasjoner tildelt 14 millioner kroner i statlige midler (Prop. 1 S: 251). Formålet med den statlige tilskuddsordningen er å støtte organisasjoner som arbeider for å sikre at alle har samme muligheter, rettigheter og plikter når det handler om å delta i samfunnet og å kunne bruke sine egne ressurser (Ibid.: 250).

Generelt har organiseringen på dette området i Norge et preg av stiftelsesformen og ikke av det vi definerer som medlemsorganisasjoner. Her gjør det seg også gjeldende et særtrekk i form av sterk lokal tilknytning og liten grad av strukturelle overbygninger eller såkalte moderorganisasjoner. Til sammenligning har for eksempel vårt naboland Sverige 50 landsdekkende innvandrersorganisasjoner (Predelli 2006). I denne forbindelsen kan det for øvrig vises til forskning og forskningsprosjekter på dette området i både Danmark og Sverige (Christensen & Christensen 2006, Aytar 2007, Forssell & Ingemarson 2008).

Forskere som har evaluert de norske landsdekkende organisasjonene poengterer at selv om disse organisasjonene fungerer på nasjonalt nivå og engasjerer seg på vegne av innvandrerbefolkningen, er de ikke uten videre representative for denne befolkningsgruppen i demokratisk forstand (Nødland m.fl. 2005). Talspersoner for de landsdekkende organisasjonene fungerer ikke som representanter for lokallagene og deres politiske påvirkning er av begrenset karakter. Derimot fyller de en rolle som formidlere av informasjon og påvirkere av opinionen når det dreier seg om minoritetsgruppens rettigheter. De inntar også en hjelpende funksjon overfor enkeltpersoner blant innvandrere og asylsøkere. Slik kan en si at de nasjonale organisasjonene yter en viss grad av velferdstjenester overfor de aktuelle gruppene.

I denne sammenhengen ble Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) – opprettet i 1984 – viktig. Fra 1. januar 2010 fikk KIM en ny organisasjonsstruktur. Inntil da bestod utvalget av personer med minoritetsbakgrunn (Innvandrerforum) i tillegg til faste representanter fra departementene, politiske partier og Kommunenes sentralforbund (KS). I det nåværende KIM sitter det utelukkende personer med minoritetsbakgrunn. Det dreier seg om 23 faste representanter fra samtlige 19 fylker i Norge, 4 medlemmer fra Oslo, 2 fra Akershus og 1 medlem fra de 17 andre fylkene. Kontaktutvalget skal likevel fortsatt fungere som en dialogarena og derfor stadig invitere politikere og andre relevante parter til dialogmøter. Disse partene skal altså ikke ha faste plasser i KIM. Hvem som inviteres avhenger av hvilke saker som til enhver tid står på dagsorden til drøfting.

For noen år tilbake gjennomførte forskere en evaluering ut fra to spørsmål som rettet seg mot KIMs to ulike oppgaver: I hvilken grad klarer utvalget å oppnå innflytelse på offentlig politikk? I hvilken grad evner KIM å legge til rette for en fruktbar dialog innenfor denne konteksten? Evalueringen viste at utvalget fungerer bedre som høringsinstans enn som arena for dialog. I så måte ble det poengtert at utvalget har oppnådd høy legitimitet overfor offentlige myndigheter, blant annet gjennom å avgi en rekke høringsuttalelser (Allern m.fl. 2001).

Det er grunn til å være forsiktig med å konstruere et for skarpt skille mellom innvandrersorganisasjoner og det tradisjonelle norske frivillige organisasjonsliv. I regjeringen Stoltenbergs (II) Stortingsmelding nr. 39 (2006–2007), *Frivillighet for alle*, poengteres det at også innvandrersorganisasjoner er en del av det frivillige liv, følgelig er de å betrakte som sentrale aktører i integreringsprosessen. Frivillige innvandrersorganisasjoner kan for eksempel informere eldre innvandrere om norske tiltak, regler og rettigheter innenfor velferdssektoren og slik fungere som veivisere og veiledere til norsk samfunnsliv.

Tradisjonelle frivillige organisasjoner og innvandrere

I nevnte Stortingsmelding nr. 39 (2006–2007) presenterte regjeringen sitt syn på utarbeidelsen av en ny og helhetlig «frivillighetspolitikk». Med meldingen la regjeringen vekt på å sikre et levende sivilsamfunn ved å skape

et nært samspill med frivillige organisasjoner og å legge til rette for frivillig engasjement. Løsningen av de store velferdsoppgavene skal fortsatt være et offentlig ansvar.

Samtidig blir det påpekt at de frivillige organisasjonenes virksomhet bidrar til å løse viktige samfunnsoppgaver og målsettinger knyttet til dette området. Her blir frivillighetens egenart og selvstendighet understreket. Det er ikke snakk om at staten skal legge en rendyrket instrumentell tenkning til grunn for samarbeidet med frivillig sektor. Innenfor forskningen på frivillig sektor blir det også til tider betraktet som et problem å påvise hvor grensen mellom frivillighet og grader av offentlig tilknytning egentlig går. Det kan utgjøre et problem i forskningsprosjekter. Frivillighetsmeldingen tar utgangspunkt i at sektoren i dag er under press som følge av en generell utvikling mot individualisering av samfunnslivet. For å opprettholde en omfattende og virksom frivillig sektor i Norge, er det følgelig nødvendig at de offentlige myndigheter bidrar til å fremme tiltak som sikrer en kontinuerlig rekruttering av aktive og tillitsvalgte.

De frivillige organisasjonene har over et langt historisk tidsrom spilt en sentral rolle i det norske og de nordiske velferdssystemene. Norge og våre skandinaviske naboland ligger på topp i verden når det dreier seg om deltaking i organisasjoner (Frivillighet Norge 2008). Frivillig sektor fyller en viktig demokratisk funksjon og har tradisjonelt hatt stor politisk innflytelse, blant annet på områder innenfor nettopp velferdssystemet. En humanitær tradisjon er markant til stede i den frivillige organisasjonsvirksomheten. Denne verdipreferansen for å delta i frivillige fellesskap kan være et resultat av flere forhold: en tradisjon, en arv fra foreldre og en aktivitet fra barndommen som føres videre i voksen alder.

For øvrig har mange av dagens eldre sine røtter i mellomkrigstidens folkebevegelser, blant annet i arbeiderbevegelsens mange sivile forgreninger der kampen for et bedre samfunn preget av likhet og økonomisk omfordeling stod sentralt. Det kan også rett og slett dreie seg om et behov for å være sammen med andre. I slike tilfeller blir de organisatoriske aktivitetene sekundære i forhold til det å kunne delta i et sosialt fellesskap. For mange representerer det sivile rommet en tilhørighetsarena som det faller naturlig å oppsøke og å delta i (Kloster m.fl. 2003: 14f.).

Vi står altså overfor en viktig sosialiseringsarena i samfunnet, noe frivillighetsmeldingen beskriver i form av møteplasser for frivilligheten. I mange kommuner er kultur- og foreningsliv den viktigste møteplassen utenom jobb og skole. Her skapes det sosiale fellesskap og ikke minst en opplevelse av tilhørighet fra deltakernes side. I siste del av 1990-tallet opplevde den norske frivilligheten en endring mot å legge sterkere vekt på nærmiljøet. Erfaringene fra det organiserte frivillighetsarbeidet ble vurdert i en lokalpolitisk kontekst med vekt på den frivillige innsatsens betydning for et levende lokalmiljø. I så måte ble de sosialpolitiske aspektene tonet ned til fordel for verdier i nærmiljøet (Kloster m.fl. 2003).

Selv om organisasjonsliv og frivillighet har stått sterkt i det norske samfunnet, råder det i dag en viss bekymring over utviklingen i løpet av de senere tiår. Det gjelder ikke bare de økende tendensene til individualisering og nedgang i enkelte organisasjoners og foreningers medlemstall. Viktig i vår sammenheng er at de frivillige organisasjonene ser ut til å rekruttere skjært i befolkningen. De aktive i frivilligheten kan grovt sett karakteriseres ved to kjennetegn: Lang utdanning og høy inntekt. Med andre ord: De som er aktive i organisasjonene er også godt posisjonert i arbeidslivet (St.meld. nr.39, 2006/2007:200 ff).

For innvandrere generelt viser forskning at de i større grad enn etniske nordmenn taper i konkurransen om arbeidsplassene, og at inntekten gjennomgående er mindre enn i befolkningen for øvrig. Konsekvensene av kombinasjonen lav deltakelse i frivillige organisasjoner og tendenser til økonomisk lavstatus kan medføre et demokratisk problem i form av mangel på politisk innflytelse og sosial isolasjon. Det kan særlig være tilfelle for eldre innvandrere som ofte har hatt spesielle problemer med å tilpasse seg det nye samfunnets kultur, språk, samfunnsinstitusjoner og organisasjonsliv. Ulik tilgang til goder bryter unektelig også med samfunnets demokratiske prinsipper og rettigheter. I den grad deltaking innenfor ulike sektorer av samfunnet forsterker hverandre, blir et sentralt spørsmål hvordan organisasjonene kan makte å rekruttere flere medlemmer med innvandrerbakgrunn, i denne sammenheng særlig eldre innvandrere.

Problematikken koker ned til spørsmål om hvilken plass innvandrersorganisasjonene har i dagens samfunn og omvendt: Hvilken plass har sivilsamfunnet i innvandrersorganisasjonene?

Sivilsamfunnets funksjon i det demokratiske systemet kan ikke løsrives fra den betydning de frivillige organisasjonene har for dialog, identitetsdanning og bevaring av ulike gruppers kulturelle særtrekk. I Stortingsmelding nr. 39 blir nettopp den flerkulturelle dimensjonen poengtert: «Et vitalt, levende og mangfoldig sivilsamfunn er en bærebjelke i regjeringens politikk for å fremme toleranse mellom ulike grupper av befolkningen og til å motvirke rasisme og diskriminering.» (Ibid.:61)

De humanitære organisasjonene i Norge har tradisjonelt vært kjent for å legge vekt på omsorg for eldre. Vår kunnskap om eldre innvandreres og etniske minoriteters deltaking i frivillige organisasjoner er imidlertid svært mangelfull. Vår primære interesse dreier seg følgelig om å klarlegge hvorvidt og hvordan de store frivillige organisasjonene arbeider med tanke på eldre innvandrere. Spørsmålet blir da hvorvidt og eventuelt hvordan deres tilbud presenteres for og eventuelt tilpasses nye brukergrupper.

Sentrale humanitære organisasjoner i denne sammenhengen er for eksempel Nasjonalforeningen for folkehelsen og Røde Kors. Hvordan organisasjonene tilpasser seg nye brukergrupper er også relevant for foreninger som er knyttet til sykdommer som ofte forekommer i grupper av eldre som har innvandret til landet. Eksempelvis dreier det seg om sykdommer som hjerte/kar, diabetes og kreft.

I tillegg til de humanitære spiller også de interessebaserte organisasjonene en sentral rolle innenfor frivillig sektor. Følgelig er vi også opptatt av hva de gjør for eldre innvandrere. I prosjektet har spørsmålsstillingene vært rettet mot å få vite noe om hvorvidt eldre innvandrere er en spesifikk målgruppe for organisasjonene, men også i hvilken grad eldre innvandrere deltar i organisasjonenes tilbud og aktiviteter.

I de tilfellene der organisasjonene oppgir at eldre innvandrere deltar, har de blitt spurt om hva slags tilbud som finnes og eventuelt hvordan disse tilrettelegges for denne målgruppa. Det har også vært naturlig å trekke inn hvorvidt eldre innvandreres organisasjonsdeltakelse har betydning for deres integrering i det norske samfunnet. Hvis en slik integrerende virkning kan

observeres, er det interessant å kartlegge på hvilke måter dette foregår og hvorvidt organisasjonene innretter sine aktiviteter bevisst mot en slik målsetting.

Organisasjonenes rolle i integreringsarbeidet

I denne sammenhengen er det grunn til å gå nærmere inn på selve integrasjonsbegrepet. Begrepet brukes på så mange ulike måter at det tenderer mot å bli diffust. «Betydningsmangfoldet truer med å gjøre det meningsomt.» (Hagelund & Loga 2009). I Stortingsmelding nr. 39 (2006–2007) påpekes det at begrepet «inkludering» har et bredere nedslagsfelt enn bare innvandrere (Ibid.:58 ff). Det omfatter alle grupper og individer i samfunnet som i større eller mindre grad faller utenfor det alminnelige fellesskap. Det kan eksempelvis handle om sykdom, nedsatt funksjonsevne, ulike former for ressurssvakheter, minoritetsstatus osv.

I stortingsmeldingen legges det vekt på inkluderingspolitikken målsetting om at innvandrerbefolkningen skal delta i det politiske og sivile liv. Følgelig blir det viktig å rette søkelyset mot de frivillige organisasjonenes rolle i arbeidet med å skape et inkluderende samfunn. Et slikt fellesskap skal omfatte alle og åpne for deltakelse for alle grupper og individer. Meldingen slår fast at mens inkluderingspolitikken setter fokuset på samfunnet som helhet og det som hindrer deltakelse, så retter integreringspolitikken seg mot nyankomne innvandrere. Her er målsettingen knyttet til at disse skal settes i stand til å delta i samfunnet så raskt som mulig.

I Stortingsmelding nr. 47 (2008–2009) *Samhandlingsreformen* fremheves at arbeidet med frivillighetspolitikk samt forholdet til frivillige organisasjoner er et kontinuerlig element i Helse- og Omsorgsdepartementets arbeid med helse- og omsorgspolitikken. I arbeidet med samhandlingsreformen bør det derfor også rettes særskilt oppmerksomhet mot de frivillige organisasjonenes rolle. Her bør aktuelle samarbeidsområder og samarbeidsmønstre mellom det offentlige og organisasjonene kartlegges nærmere.

På mange av helse- og omsorgstjenestens områder er hensikten med tjenesten ikke avgrenset til å gjøre personene «friske» i medisinsk forstand. Målsettingen er at de skal mestre utfordringene i sine livssituasjoner generelt. Her blir utviklingen av sosiale nettverk viktige elementer, noe som nettopp

de frivillige organisasjonene har forutsetninger til å bidra til på en annen måte enn offentlige virksomheter. I dette ligger en mulighet for at frivilligheten kan spille en supplerende og utfyllende rolle i formidlingen mellom familieinstitusjonen og det offentlige. Meldingen nevner i denne sammenhengen det såkalte «likemannsarbeidet» som et viktig område.

Alt i alt har «integrasjon» som et politisk begrep vært brukt som betegnelse på en av flere mulige strategier offentlige myndigheter kan bruke overfor minoriteter. Begrepet har i utgangspunktet blitt avgrenset mot hva som *ikke* skal være målsettingen: assimilasjon. Et slikt mål ville innebære at nylig ankomne innvandrere måtte absorberes inn i majoritetsbefolkningen og dermed gi avkall på sin egen kultur. På den annen side skal integrasjon heller ikke innebære segregasjon der befolkningsgrupper lever atskilt med liten kontakt og utveksling av kulturelle impulser. Integrasjon skal derimot utgjøre en tredje vei mellom utvisking og atskillelse. Prinsippet går ut på at alle grupper av befolkningen skal delta på samfunnets felles arenaer, men at de samtidig skal ha frihet til å ivareta kulturelle og religiøse særtrekk.

For øvrig har betegnelsen «integrering» blitt brukt om målsettingen med å skape likestilling mellom minoriteter og majoritet. Slik forstått blir integrering noe en kan ha mer eller mindre av langs ulike dimensjoner, for eksempel graden av sysselsetting, boligstandard, deltakelse i utdannings-systemet og organisasjonsmedlemskap relatert til gjennomsnittsmålet for befolkningen som helhet. En mer kvalitativ og subjektiv forståelse av integrasjon dreier seg om tilpasning til samfunnets verdigrunnlag og prosesser som knytter individet til samfunnet og slik skaper tilhørighet og lojalitet. Her reiser imidlertid spørsmålet seg om hva som ligger bakenfor disse generelle ideene om «den sosiale orden». Hva slags orden dreier det seg om og hvilken type orden er det innvandrerne skal oppnå tilhørighet til? I det store og hele kan integreringspolitikken også plasseres som en kategori under det mer omfattende feltet «politikk for mangfold gjennom inkludering og deltakelse» som ble presentert i Stortingsmelding nr. 49 (2003–2004).

I meldingen lanserte regjeringen Bondevik (II) inkludering som det sentrale begrep for det som tidligere ble kalt integreringspolitikk. Fra nå av ønsket regjeringen at inkluderingsbegrepet skulle avgrenses til å gjelde personer som selv har innvandret. Integreringspolitikken skulle fremfor alt gå

mer konkret inn på forutsetningene for disse innvandrernes muligheter til å inkluderes i samfunnet. (St.meld. nr. 49, 2003–2004, jf. Hagelund & Loga 2009: 17) Særlig gjaldt det å kunne forsørge seg selv i størst mulig grad, det vil si inkluderes i arbeidslivet.

Integreringspolitikk ble slik en del av det overgripende feltet som altså utgjorde en politikk som på dette grunnlaget hadde intensjoner om å bevare et kulturelt mangfold innenfor rammene av et mest mulig harmonisk fellesskap. Forholdet mellom individuelle rettigheter og hensynet til fellesskapet var sentralt her. Denne politikken for flerkulturell variasjon vil på en eller annen måte få konsekvenser for utformingen av politikk og samfunnsinstitusjoner generelt, med andre ord omfatte den norske befolkningen som helhet.

3 Undersøkelsens arbeidsmåte

Frengangsmåte i to faser

Undersøkelsens arbeid med utvalget av innvandrersorganisasjoner har bestått av to faser. Fase 1 startet gjennom en henvendelse sentralt til Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) der vi presenterte undersøkelsens formål og våre to hovedspørsmål: Hvorvidt eldre innvandrere deltar i organisasjonenes aktiviteter og om organisasjonene hadde aktiviteter og tilbud som var spesielt rettet mot denne alderskategorien. Derfra gikk vi videre til kontaktutvalgets medlemmer og disses henvisninger til aktuelle kontaktpersoner. Hensikten var å oppnå kontakt med organisasjoner/foreninger som representerer større grupper av eldre innvandrere. Utvalget av frivillige humanitære og interessebaserte organisasjoner skjedde gjennom Stiftelsen for norske helse- og rehabiliteringsorganisasjoner (Helse og Rehabilitering) og dennes underorganisasjoner.

Både KIM og Helse og Rehabilitering stilte seg svært positive til undersøkelsen og de ønskemål vi presenterte. 19 organisasjoner tilknyttet Helse og rehabilitering og 45 innvandrerrepresentanter fra KIM ble i første omgang kontaktet via e-post. E-posten inneholdt et informasjonsskriv om undersøkelsen samt et enkelt spørreskjema, der vi ba om svar på hvorvidt de kjente til organisasjoner med aktiviteter og tilbud som falt inn under våre to spørsmålsstillinger.

I tillegg til KIM og Helse- og Rehabilitering gikk vi også videre med noen av de personene vi kom i kontakt med etter første e-postrunde. For eksempel ble 22 interessegrupper tilknyttet Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon kontaktet. Videre fikk vi etter hvert inn svar fra disse som igjen henviste til andre kontaktpersoner og grupper som kunne være interessante. For ytterligere å øke mulighetene for å komme i kontakt med innvandrerorganisasjoner, tok vi også kontakt med Rådet for Innvandrerorganisasjoner i Oslo. Åtte representanter i dette rådet ble kontaktet via e-post.

Det viste seg imidlertid vanskelig å få kontakt med innvandrerorganisasjonene, noe som førte til svært få svar, selv etter en rekke purringer

over telefon. Dette kan for en del skyldes at de fleste innvandrersorganisasjonene vi kontaktet er svært små og mangler et administrativt og stabilt organisatorisk apparat med kontortid på linje med de store tradisjonelle og landsomfattende organisasjonene.

Erfaringer fra andre og tidligere spørreundersøkelser tyder på at det ikke er uvanlig med manglende respons på denne typen generelle henvendelser. For det første vil mange kanskje ikke ta seg bryet med å svare på e-post fra en avsender de ikke kjenner. For det andre er det langt fra alle innvandrersorganisasjoner som er spesielt aktive overfor eldre innvandrere, og som derfor kan ha valgt å se bort fra henvendelsen.

Dette kan betegnes som spekulasjoner, men tidligere forsøk på liknende fremgangsmåter indikerer at mer langsiktig bygging av nettverk er viktig for å få kontakt med disse organisasjonene. Det er i denne sammenhengen verdt å merke seg at både SSB og NIBR tidligere har arbeidet mye med nettopp nettverksbygging i forbindelse med sine undersøkelser om innvandreres levekår og boligforhold. Alt dette betyr at det vil være en langsiktig oppgave å etablere en grad av tillit og fortrolighet som muliggjør en nødvendig kunnskap om feltet. At innvandrersorganisasjonenes interne forhold i stor grad har vært «ugjennomtrengelige» for både forskere og majoritetsbefolkningen for øvrig har da også blitt poengtert en rekke ganger (Melve m.fl. 2003).

Fase 1: Resultater og datagrunnlag

Resultatet fra undersøkelsens første fase var svar fra i alt 20 organisasjoner, hvorav fire må betegnes som lokale innvandrerforeninger. De øvrige 16 bestod av fire humanitære og tolv interessebaserte organisasjoner fra den tradisjonelle og landsomfattende organisasjonsstrukturen. På våre to hovedspørsmål svarte organisasjonene som følger: Samtlige fire innvandrerorganisasjoner svarte JA på begge spørsmål, mens bare en av de humanitære og en av de interessebaserte organisasjonene gjorde det samme. En humanitær organisasjon svarte NEI på begge spørsmål, mot seks av de interessebaserte. En interessebasert organisasjon svarte VET IKKE på begge spørsmål.

For øvrig fordelte svarene på de to spørsmålsstillingene innenfor denne gruppen seg slik: På spørsmål 1 om eldre innvandrere deltar i organisasjonen svarte tre humanitære og fem interesseorganisasjoner JA. På spørsmål 2 om

organisasjonen arrangerer spesifikke aktiviteter rettet mot eldre innvandrere svarte i tillegg to av interesseorganisasjonene JA. Følgende tabeller gir en enkel fremstilling av de nevnte tall:

Spørsmål 1: Deltar eldre innvandrere i aktiviteter eller tilbud i din organisasjon?

	JA	NEI	VET IKKE
Tradisjonelle humanitære organisasjoner (Antall 4)	3	1	
Tradisjonelle interesseorganisasjoner (Antall 12)	5	6	1
Innvandrerorganisasjoner (Antall 4)	4	0	0

Spørsmål 2: Arrangerer din organisasjon aktiviteter eller tilbud for eldre innvandrere som målgruppe?

	JA	NEI	VET IKKE
Tradisjonelle humanitære organisasjoner (Antall 4)	1	3	0
Tradisjonelle interesseorganisasjoner (Antall 12)	2	9	1
Innvandrerorganisasjoner (Antall 4)	4	0	0

At innvandrerorganisasjonene svarte ja på begge spørsmålene kan virke selvsagt, men det er viktig å understreke at spørsmålet gjaldt eldre innvandrere. Et annet moment verdt å merke seg er at svært mange av de humanitære og interessebaserte organisasjonene svarte nei på spørsmål 2 til tross for ja på spørsmål 1. Det kan tyde på at eldre innvandrere deltar i aktiviteter, men at organisasjonene ikke har noen bevisst strategi eller målrettet satsning mot denne gruppen.

Fase 2: Intervjuguiden

I undersøkelsens andre fase tok vi nærmere kontakt med de organisasjoner som meldte fra om tilbud for eldre innvandrere. Det skjedde via telefonsamtaler med representanter parallelt med at vi innhentet informasjon fra nettsider samt brosjyrer og annet informasjonsmateriell. Endelig ble det foretatt intervjuer med ni representanter fra syv organisasjoner. Tretten organisasjoner ga tilbakemelding enten via e-post eller telefoniske samtaler.

Intervjuene fulgte intervjuguiden som ble delt inn i hovedbolker der spørsmålene dreier seg om type tilbud, deltakelse, bakgrunn for tilbudene, selvevaluering, samarbeid og integrering.

I kartleggingen av tilbudstyper har vi vært ute etter å få vite mer om i hvilken grad tilbudene er spesifikt tilpasset eldre, om de utgjør et generelt tilbud til eldre innvandrere eller hvorvidt det dreier seg om tilbud for segregerte grupper knyttet til ulike nasjonaliteter. Hyppigheten i organisasjonenes arrangementer av denne karakter hører også inn under denne spørsmålsgruppen.

Når det gjelder bolken om deltaking, er det lagt vekt på å få kjennskap til i hvilken grad de eldre selv har muligheter til å influere på innholdet i gruppevirksomheten og arten av tilbud. Her er det også stilt spørsmål omkring kjønnsfordelingen blant de eldre og om det finnes samlede eller separate grupper for kvinner og menn. Spørsmålene under vignetten «bakgrunn for valg av bestemte typer tilbud» er formet ut fra et ønske om å avdekke hvordan informasjonen omkring tiltakene formidles ut til de eldre og om det er foretatt spesielle tilnærminger for å nå frem til nettopp dette alderssegmentet.

Spørsmålene som går på selvevaluering er blitt formet med tanke på å få mer kunnskap om det har vært høstet spesielt gode eller dårlige erfaringer med bestemte prosjekter. Hvis så har vært tilfelle, er det stilt spørsmål om organisasjonene har gjort seg noen tanker om årsakene til dette. I den forbindelse har vi også spurt om organisasjonenes erfaringer kan brukes til å gi råd om fremgangsmåte og opplegg for andre som ønsker å starte tilbud for eldre innvandrere. Samarbeidsbolken har til hensikt å klarlegge om organisasjonene samarbeider med andre organisasjoner, grupper og foreninger, i så fall hvilke og på hvilke måter.

Endelig tar spørsmålene om integrering sikte på å klargjøre om organisasjonen fungerer som en form for bindeledd mellom innvandrere og myndighetene, om organisasjonen har tilstrekkelig kjennskap til de eldres rettigheter overfor det offentlige helse- og sosialsystemet og om organisasjonen erstatter eller supplerer det offentlige tilbud. Intervjuguiden utgjør en innfallsport til den tematiske beskrivelsen av organisasjonenes erfaringer på området.

Oppsummering

Som det fremgår ovenfor baserer vår informasjon om organisasjonenes virksomhet og tilbud til eldre innvandrere seg på intervjuer, telefonsamtaler og formidling via e-post og informasjonsmateriell. Hvilke slutninger kan trekkes av denne dokumentasjonen? Et hovedinntrykk gir seg umiddelbart: Svarprosenten på våre henvendelser er lav, selv etter diverse purringer både per e-post og telefon. Dette betyr at vi må være forsiktige med å trekke slutninger av generell karakter. Ikke desto mindre sitter vi tilbake med et inntrykk av at det jevnt over rapporteres om liten aktivitet på feltet. Vi har imidlertid ikke sett det som et primært formål å kvantifisere områdets generelle aktivitetsnivå, i så fall måtte vi ha gått langt mer grundig inn på organisasjonene i kartleggingen. Vårt viktigste siktemål var i første rekke å finne konkrete eksempler på aktivitet og organisasjonenes erfaringer med disse aktivitetstypene. Det leder over i neste del der disse aktivitetene finner sted: Organisasjonenes møteplasser for eldre innvandrere.

4 Organisasjoner som møteplasser

Organisasjonstyper og møteplasser for eldre innvandrere

Kartleggingen og systematiseringen av de tre organisasjonstypenes tilbud og aktiviteter for eldre innvandrere har et bestemt utgangspunkt: Det dreier seg om samspillet mellom to komponenter: Organisasjonstypen og dens ulike tilbud på den ene siden og hvordan tilbudene og aktivitetene fungerer innenfor en overordnet sosial kontekst på den andre. Stedet der denne overgripende konteksten uttrykker seg på forskjellige måter alt etter organisasjonstype, er nettopp møteplassene for de eldre. Møteplassene utgjør derfor et felles «verktøy» for alle organisasjoner i vårt datagrunnlag når de skal prøve å realisere sine målsettinger via bestemte tiltak. Samtidig kan selvsagt organisasjonene ha blitt etablert med tanke på et bestemt formål og en spesifikk funksjon.

I kapittel 2 av denne rapporten blir innvandrerorganisasjoners og tradisjonelle humanitære og interessebaserte organisasjoners rolle beskrevet i en mer generell kontekst. Blant annet gjelder det arbeidet med å integrere innvandrere i det norske samfunnet, hvilket i vår kontekst betyr uavhengig av alder og generasjoner.

I vår mer avgrensede undersøkelse av eldre innvandrere og organisasjonenes tiltak overfor dem, er det imidlertid nødvendig å operere med den mer finmaskede tredelingen av organisasjonstypene.

Disse typebestemmelsene bør imidlertid ikke atskilles i form av for absolutte og vannrette skott. Alt etter hva en er ute etter å kartlegge av detaljer i den organisatoriske virksomheten, kan inndelingen sikkert ytterligere fininnstilles. Men det er også fullt mulig at en finner aktiviteter og funksjoner på møtestedene i forskjellige organisasjonstyper som representerer noe felles for dem. For analytiske formål velger vi likevel å holde fast ved denne grunnleggende tredelingen. Møteplassene i de respektive organisasjonstypene vil da, hver på sin måte, fungere ut fra organisasjonstypenes grunnleggende program og målsettinger. Selv om formålet med de tre

organisasjonstypene kan være forskjellige, representerer altså begrepet «møteplass» og dets faktiske sosiale funksjon noe felles for dem. Vi skal behandle dette nærmere nedenfor.

Møteplassen og dens funksjoner

Begrepet «møteplass» ser ut til å innta en nøkkelposisjon når det dreier seg om behovene som eldre innvandrere har i sin daglige tilværelse i det norske samfunnet. Tilsvarende sentralt står det også innenfor kartleggingen og forskningen på området. Å si noe mer generelt om hva begrepet inneholder kan derfor være nyttig som en introduksjon til fremstillingen av den empiriske delen av vår undersøkelse, men også for å kunne registrere hvordan møteplassenes roller og funksjoner er forskjellige alt etter hvilken type organisasjon det dreier seg om.

Av undersøkelser som omhandler eldre mennesker med innvandrerbakgrunn fremgår det et sterkt behov for et sted der de kan møtes på dagtid. Ennå vet vi likevel forholdsvis lite om hvordan og i hvilken grad dette behovet dekkes gjennom organisasjonene. I en NOVA-rapport fra 2007 (Ingebretsen & Nergård) er konklusjonen at det fortsatt gjenstår viktige ubesvarte spørsmål når det dreier seg om å gjøre ulike tilbud tilgjengelige gjennom blant annet møteplasser for eldre i samarbeid med det offentlige og frivillige organisasjoner.

For en tid tilbake tok Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) initiativ til å kartlegge møteplasser for innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre (Humanistisk Prosjektsemester 2007). Her ble fokuset rettet mot møteplasser for deltakere med innvandrerbakgrunn og representanter for lokale myndigheter. Formålet med møteplasser ble definert som å «arbeide for at innvandrerbefolkningens stemmer skal bli bedre hørt i lokale beslutningsprosesser, ...» (Ibid.: 5). Som behandlet ovenfor defineres «møteplass» i Integrerings- og mangfoldsdirektoratets guide for etablering av møtesteder for innvandrere som en «...organisert tilrettelegging for dialog og samhandling mellom representanter for innvandrerbefolkningen og lokale myndigheter. Målet er gjensidig forståelse, informasjonsutveksling og brukermedvirkning.» (IMDi 2009, jf. Moen 2009: 12).

Innvandrerorganisasjoner og andre etablerte norske frivillige organisasjoner har også interne møteplasser for innvandrere. Beskrivelsen fra IMDi kan muligens sikte til at en generell målsetting om politisk deltakelse står sentralt. Selv om en vid definisjon av politikk også vil kunne omfatte organisasjonene og datamaterialet i vår undersøkelse, er det ikke politiske beslutningsprosesser som står i sentrum her. I første rekke rettes fokuset mot møteplasser for sosialt samvær, kontakt, informasjon og diskusjon av temaer som er relevante for eldre innvandrere. Disse temaene er som regel knyttet til konkrete tilbud og aktiviteter som vil kunne variere alt etter hvilken organisasjonstype det dreier seg om. I avsnittet som følger skal vi gi noen utvalgte eksempler på sentrale organisasjonstyper fra vårt datamateriale, ordnet etter den tredelingen vi har skissert ovenfor.

Eksempler på organisasjonstyper og deres møteplasser

1) Innvandrerorganisasjoner

1. **Den Italienske innvandrerforeningen** er ikke formelt sett en separat forening for eldre mennesker, selv om det i realiteten er et møtested for denne aldersgruppen. Mange av disse er til dels betydelig eldre enn 60 år. En del av foreningens tilbud er da også rettet mot det aldrende alderssegment som deltar på samlingene. Samtidig er virksomheten av en slik karakter at den omfatter flere generasjoner. Medlemskapet fungerer nemlig slik at resten av den nærmeste familien følger med på lasset. Ektefelle og barn blir også medlem av foreningen, dersom de ikke reserverer seg. Kontingenten beløper seg til 300 kroner per husstand. Antallet personer som mottar informasjon om tilbud fra foreningen er om lag 130-140, men i praksis betaler bare rundt 50 av dem medlemskontingent. Om lag 20 personer deltar regelmessig på arrangementene, mens oppmøtet på vanlige treffkvelder varierer fra 4-12 personer. Transporten til og fra sammenkomstene blir ordnet av deltakerne selv, oftest ved at de som disponerer bil tar med andre som passasjerer.

Foreningen leier på årsbasis et samlingslokale og kontor på Sagene i Oslo. Disse er åpne hver fredag kveld, men flere medlemmer har egen nøkkel og kan derfor ta i bruk lokalene når de måtte ønske dette. Foreningen

arrangerer «fredagsmiddager» der det møter i snitt 20 personer, mens julemiddagen trekker opptil 50 stykker. Kvinner utgjør et mindretall i foreningen. Det avvikles årlig generalforsamling der nytt styre velges gjennom vanlige demokratiske prosedyrer. Antallet styremedlemmer er ikke begrenset, hvilket betyr at alle som ønsker styreverv kan bli valgt. Dette gjøres med tanke på å involvere så mange som mulig i foreningens aktiviteter. Som regel er det likevel bare 2-3 av medlemmene som fungerer i styreverv og som stort sett tar avgjørelsene på medlemmenes vegne når det gjelder arrangementer og aktiviteter. Foreningen samarbeider med to andre innvandrereforeninger – en russisk og en latin-amerikansk, den sistnevnte med en medlemsmasse som hovedsakelig består av yngre mennesker.

2. Indisk–Pakistansk forening for eldre kvinner driver sin virksomhet som et frivillig tiltak for eldre indiske og pakistanske kvinner over 50 år i Oslo sentrum. Gruppen møtes to ganger per uke, og antallet deltakere varierer fra om lag 10 og opp mot 20. Også tyrkiske og marokkanske kvinner har deltatt, men mer sporadisk. Gruppen ble etablert i 2003 som en del av Norsk Folkehjelps satsning på eldre innvandrere. Virksomheten ble opprinnelig organisert og drevet av ansatte i folkehjelpen. Møteplassen ble etablert som et prosjektarbeid for eldre innvandrere med midler fra Helse- og Rehabilitering og dens geografiske plassering i Oslos østlige bydeler passet godt til beboelsesmønstret for de innvandrergupper den er beregnet på. I 2006 avsluttet Norsk Folkehjelp sitt engasjement i tiltaket, men gruppen ble videreført på frivillig basis av enkeltpersoner blant deltakerne. Det er disse som i dag holder virksomheten i gang og som formidler kontakt videre utover til flere bydeler og andre innvandrergupper.

3. Grønland Pakistanske Seniorsenter er en selvstendig innvandrereorganisasjon. Senteret arrangerer aktiviteter tilknyttet møter/samlinger av eldre to ganger per måned med unntak av Ramadan da det ikke er noen form for aktivitet. Aktivitetene er sterkt knyttet til forebyggende helsearbeid der informasjon om diverse praktiske tiltak står sentralt. Det arrangeres også aktiviteter knyttet til pakistansk kultur med blant annet innslag av dans og musikk. Alderskriteriet for deltakelse i foreningen går ved fylte 50 år, men

hvis det dreier seg om personer med helseproblemer deltar også individer under 50-årsalderen. Ellers ligger tyngden fra 60 og oppover. I starten deltok ca. 30 personer på møtene, mens det i dag kan være opptil 100 deltakere.

Organisasjonen har kjønnsdelte grupper, det vil si egne grupper for kvinner og menn. Det forekommer imidlertid at kvinner følger sine menn på enkelte arrangementer. Kvinnegruppen har arbeidet tett opp mot Nasjonalforeningen for folkehelsen. Foreningen har dessuten innledet et samarbeid med Kreftforeningen, Norges Diabetesforbund og Landsforeningen for hjerte- og lungesyke. Det forekommer også at folk med en annen landbakgrunn deltar på enkelte møter, men da dreier det seg om personer med tilnærmet lik språklig og kulturell bakgrunn, for eksempel at de kan snakke sammen på urdu.

II) Humanitære organisasjoner

Norges Røde Kors har etablert fire såkalte kvinnekafeer, som kan oppvise et stort antall eldre innvandrere blant sine gjester og deltakere. Kafeene ble etablert etter at byrådet i Oslo oppfordret til å starte såkalte ressursentre i enkelte nærområder. I utgangspunktet var disse sentrene beregnet på ungdom, en type åpne møteplasser der det mellom andre tiltak ble gitt hjelp og assistanse til ungdommenes arbeid med leksene.

Et Cricket-prosjekt (Pakistans nasjonalsport) som rekrutterer unge pakistanske gutter er også startet opp. Prosjektet kom ikke som resultat av en planlagt strategi, men snarere som en spontan respons på et behov som etter hvert dukket opp. Ut fra ressursentremodellen oppstod etter hvert kvinnekafeene som en innfallsport til å oppnå kontakt med mødre til ungdommene som allerede brukte ressursentrene. I dag er kvinnekafeene med et betydelig antall eldre deltakere godt etablert på Mortensrud, Groruddalen, Grønland og ved Marte nettverkssenter på Majorstuen¹.

Etter hvert som årene har gått har kafévirksomheten vokst i antall deltakere og endret seg i utforming. Kafeene arrangeres på formiddagen én dag i uka på hvert sted og på alle de fire stedene opereres det etter samme modell med åpen kafé mellom kl 10-14. Klokka 12 arrangeres det felles

¹ Senter for aleneforeldre.

lunsj. Alle kafeens tilbud dekkes av Røde Kors og er kostnadsfrie for deltakerne.

99 prosent av deltakerne er kvinner med minoritetsbakgrunn, selv om tilbudet er for alle kvinner, også etnisk norske². Totalt er rundt 20 nasjonaliteter er representert. Aldersspennet på kvinnene som deltar på kafeene er stort, men det blir ikke registrert fødselsdato på deltakerne. Den yngste befinner seg i tjuårsalderen mens den eldste er over 80, men tyngdepunktet av brukerne er i trettiårsalderen. På kafeen på Grønland møter det rundt 30 kvinner hver gang, anslagsvis 5-10 av disse er over femti år. Røde Kors og kvinnekafeen har samarbeidet med MIRA-senteret, Nasjonalforeningen for Folkehelsen gjennom trenings- og kostholdsveiledning organisert i grupper. I tillegg til kafeene driver Røde Kors besøkstjeneste, der det deltar en del innvandrere som besøksvenner.

2. Norske Kvinners Sanitetsforening (NKS) har per i dag ikke målrettede tilbud avgrenset til eldre innvandrere. Foreningen driver imidlertid to integreringstilbud for kvinner med innvandrerbakgrunn. Det ene under forkortelsen SESAM (Styrt Engasjerende SAMtale) og Flyktningprosjektet. Disse tilbudene har ingen øvre eller nedre aldersbegrensning, men er beregnet på voksne kvinner generelt. I realiteten er det mest yngre kvinner som benytter seg av tilbudene som drives av frivillige sanitetskvinner ute i lokalmiljøene. Det foreligger imidlertid planer om å starte et prosjekt for eldre som skal ta for seg forebyggende helsearbeid. Foreningen har innledet et visst samarbeid med Premedisinsk Verksted og Oslo Bymisjon. Gruppene i SESAM fungerer som ett av flere bindeledd mot det offentlige, men det er kommunene som må gjøre svært mye av det praktiske arbeid på området.

Sanitetsforeningens nettsider inneholder informasjon om SESAM-prosjektet. Den første SESAM-gruppa ble etablert i 2006 ved Oslo Sanitetsforenings Hjelpepleierskole, og er fortsatt aktiv med samlinger én kveld hver uke. Det eksisterer også virksomme SESAM-grupper i NKS sine lokalforeninger på steder som Nord-Odal, Hamar, Molde, Frol og

² Ved Marte nettverkssenter for aleneforeldre er det flere etnisk norske enn ved de andre sentrene.

Trondheim. Totalt har SESAM 12 grupper der det i hovedsak deltar yngre kvinner. Det finnes imidlertid aktiviteter der eldre også kan delta, men disse er ikke spesielt rettet mot eldre innvandrere og det er svært sjelden at deltakerne er eldre enn 60 år. Noen steder foregår virksomheten en gang i uken, andre en gang annenhver uke og andre igjen en gang hver måned. Deltakerne i de lokale gruppene er ikke atskilt etter landbakgrunn og utgjør følgelig flerkulturelle grupper.

SESAM er et prosjekt som legger stor vekt på integrering som et overordnet formål med informasjonen som er knyttet til det forebyggende helsearbeidet. Betegnelsen SESAM henspiller også på trolldomsordet «Sesam, lukk deg opp» som viser direkte til hensikten med tiltaket: å åpne dører ut til det norske samfunnet for kvinner med minoritetsbakgrunn. Det er kvinner med bakgrunn fra såkalte «ikke-vestlige» land, og altså ikke bare de eldre blant disse, som utgjør målgruppen. Her fokuseres det blant annet på at denne gruppen av innvandrere ofte har andre helseproblemer enn norske kvinner.

III) Interesseorganisasjoner

1. På Grønland flerkulturelle senter har **Norges Diabetesforbund** over lengre tid drevet gruppearbeid med innvandrere. Selv om det ikke bare er eldre som deltar i denne virksomheten, utgjør likevel alderssegmentet over 60 år et vesentlig innslag. Flere generasjoner er med, men tyngden ligger fra personer midt i førtiårsalderen og opp til de som er rundt 80 år. Gruppearbeidet blir ledet av en ansatt i diabetesforbundet som presenterer temaer knyttet til helse og helseforebyggende arbeid overfor gruppedeltakerne. Gruppene har blant annet bestått av et stabilt antall somaliske kvinner, mens mindre samlinger av arabiske kvinner fra Marokko og Algerie, en tyrkisk kvinnegruppe samt en for urdotalende kvinner også fungerer rimelig kontinuerlig. I tillegg finnes også en gruppe bestående av pakistanske menn. For tiden arbeides det med planer om å inkludere en somalisk gruppe som allerede er etablert i bydelen Stovner i Oslo. To av tre grupper som drives parallelt har sitt utspring i offentlige administrative organer for innvandrere og flyktninger.

2. **Norges Blindforbund** etablerte i 2004 en egen gruppe av innvandrere med eksplisitt målsetting om å synliggjøre synshemmede innvandreres behov for rehabilitering og opplæring i språk. Formålet med tiltaket var å styrke integrasjonen av innvandre, ikke bare eldre, i det norske samfunnet. Innvandrergruppen er mest aktiv i Oslo og den består av om lag 200 medlemmer fra 48 forskjellige land og som snakker 30–35 ulike språk. Medlemmene som hører hjemme i Oslo møtes en gang per måned, ofte knyttet til arrangementer av bestemte temaer eller utflukter.

Her finnes det også egne grupper for kvinner som arbeider med kosthold og fysiske aktiviteter. På den sistnevnte treningsgruppen deltar rundt ti kvinner ukentlig. Mesteparten av kvinnene kommer fra Somalia og Russland. Det er også etablert en egen gruppe menn som blant annet holder matkurs. Deltakernes alder varierer, men opp imot 20 personer i Oslo-gruppen har passert 50 år og noe under ti av dem deltar på de ukentlige gruppesamlingene.

Med en smule forbehold om begrensninger av budsjettmessig art er det besluttet å etablere to nye utvalg, henholdsvis et integreringsutvalg og et kulturutvalg. Funksjonshemmedes rettigheter og muligheter til å leve et mest mulig normalt liv i det norske samfunnet har vært sentrale temaer for virksomheten. Blant annet har forbundet samarbeidet med Funksjonshemmedes fellesorganisasjon og Hjelpemiddelsentralen i forbindelse med foredrags- og opplysningsvirksomhet. Det arrangeres også månedlige handle-turer til Sverige for gruppenes medlemmer.

Oppsummering

Organisasjonenes møteplasser representerer en felles arena som alle organisasjonstypene bruker for å realisere sine målsettinger gjennom tiltakene overfor eldre innvandrere. Dette står ikke i veien for at de respektive organisasjonene fyller sine møteplasser med et innhold som er spesielt tilpasset hver enkelt organisasjons område og kompetanse. Slik sett vil møteplassene fungere i samsvar med vedkommende organisasjons program og formål. Møteplassens grunnleggende sosiale funksjon som forutsetning for de ulike aktiviteter og tilbud innenfor et fellesskap er likevel viktig å fastholde.

I dette kapitlet har vi presentert noen eksempler på hvordan ulike organisasjoner arrangerer aktiviteter og tilbud på sine møteplasser for eldre innvandrere. Dette er vel å merke eksempler som er hentet fra de organisasjoner vi har oppnådd kontakt med. Vi understreker at de landsomfattende innvandrerorganisasjonene, som mottar statlige midler, ikke er med i dette utvalget, heller ikke de religiøse organisasjonene.

5 Målsettinger og organisering av tilbud

Forebyggende helsearbeid og organisasjonstyper

Når en skal kartlegge hva innvandrersorganisasjoner og tradisjonelle frivillige organisasjoner faktisk gjør overfor eldre innvandrere, utgjør det forebyggende helsearbeidet en sentral innfallsport. Behovet for mer inngående kjennskap til aktiviteter innenfor området, henger sammen med det behov for forebygging som antas å foreligge blant personene som tilhører denne aldersgruppen. Følgelig blir det viktig å undersøke hvordan og i hvilken grad dette kommer til uttrykk i de ulike organisasjonenes målsettinger og programmer. I neste omgang må undersøkelsen rettes mot hvilke tilbud disse målsettingene nedfeller seg i og hvordan de organiseres, blant annet med tanke på å rekruttere flere og nye deltakere blant eldre innvandrere.

Et viktig spørsmål som følger av dette er hvorvidt og i hvilken grad organisasjonene kan utgjøre en erstatning eller supplement til familie og offentlige myndigheter med tanke på Eldres helse, enten de eldre bor i hjemmet eller oppholder seg i institusjon. Her må det presiseres at de norske interesseorganisasjonene, som er representert i vårt utvalg, har et eksplisitt formål om å drive helseopplysning innenfor sitt virkeområde. Det dreier seg for eksempel om diabetes og synshemming i henholdsvis diabetes- og blindedeforbundet.

De humanitære norske organisasjonene opererer ikke med en slik eksplisitt målsetting, selv om deres faktiske tilbud og aktiviteter kan være rettet mot forebyggende helsearbeid. Noe av det samme kan sies om innvandrersorganisasjonene vi har undersøkt. Her dreier det seg om humanitære organisasjoner/foreninger der det sosiale samværet står sentralt, men samtidig rommer disse møteplassene aktiviteter som mer eller mindre entydig er rettet mot forebyggende helsearbeid.

Umiddelbart kan undersøkelsens datamateriale gi et varierende inntrykk av organisasjonenes grad av presisjon når det gjelder målsettingene for virksomheten overfor eldre innvandrere. At enkelte av de norske humanitære

organisasjonene også arbeider målrettet med helseforebygging overfor denne aldersgruppen innenfor et mer overgripende humanitært siktemål med henblikk på integrering, vitner blant annet følgende uttalelse fra en representant for en slik organisasjonstype om:

Målsettingen går ut på å integrere innvandrerkvinner og særlig målrette virksomheten mot helseproblemer og forebyggende helsearbeid. Generelt har disse kvinnene dårligere helse enn sine norske medsøstre, blant annet er diabetes en mer hyppig forekommende sykdom blant innvandrerne. Samlet sett dreier dette seg mer om et generelt integreringsprosjekt enn om et helseforebyggende prosjekt.

Møteplass og organisasjonstype

De humanitære organisasjonene er tross dette doble formålet i større grad enn de interessebaserte opptatt av å ta vare på de eldres situasjon mer generelt, for eksempel hvordan de skal integreres med henblikk på å delta aktivt i samfunnets offentlige rom. Dette ser i hvert fall ut til å være et fellestrekk ved de norske humanitære organisasjonene vi har vært i kontakt med. Det samme kan til en viss grad også registreres i innvandrerorganisasjonene, men her er ikke integreringsmålet så eksplisitt uttrykt som i de norske. Virksomheten konsentreres mer omkring bestemte tilbud og aktiviteter som kan virke helseforebyggende. I begge organisasjonstyper ser det likevel ut til at nettverket og det sosiale samværet på møteplassene utgjør en vesentlig faktor for å drive arbeidet videre. Den generelle sosiale dimensjonen favner videre enn det spesifikt helseforebyggende formålet (Oslo kommune, Helse- og velferdsetaten 2007).

Et eksempel kan være den norsk humanitære organisasjonen Norske Kvinners Sanitetsforenings integreringsprosjekt SESAM som er rettet inn mot å takle innvandrernes kulturelle og språklige forskjeller. Her står man overfor et problemkompleks som kan bidra til at innvandrerne stiller svakere overfor norske myndigheter, helsevesenet inkludert enn den etnisk norske befolkningen. Integreringsprosjektet SESAM består av grupper som skal fungere som møtesteder der etnisk norske kvinner og minoritetskvinner kan snakke sammen og bli kjent med helsetiltak og forebyggende ordninger i sine respektive lokalsamfunn. Her fungerer møteplassen som et generelt

samtaleforum og en informasjonskanal for deltakerne når det gjelder offentlige og andre tilbud/ordninger.

Når en gruppe innenfor SESAM møtes er det samtalen som står i fokus. Temaer som står på dagsorden spenner over et bredere spekter fra barneoppdragelse, likestilling og til forebyggende helsearbeid. Innenfor denne møteplassen deler deltakerne også et måltid sammen, kombinert med aktiviteter som for eksempel brettspill, tegning, maling, strikking, hekling og lage smykker. Formålet med dette møtestedet støter rett nok på problemer i organiseringen av virksomheten, men ikke verre enn at samværet og kommunikasjonen deltakerne imellom fungerer positivt, slik en representant for foreningen uttrykte det:

Kultur og språkforskjeller stenger av og til for diskusjoner om politiske og kulturelle spørsmål, men generelt virker det som deltakerne synes det er spennende og hyggelig å møte og å snakke med personer fra andre land og kulturer enn dem selv.

Det målrettede arbeidet mot integrering foregår innenfor en kontekst der kulturelle, språklige og historiske forskjeller setter bestemte begrensninger for hva som er mulig å oppnå i første omgang. Her dreier det seg om et langsiktig arbeid for å bryte ned og å redusere disse barrierene, et arbeid som godt kan være felles for både de interessebaserte og humanitære organisasjonene. Et vanlig innslag i det forebyggende helsearbeidet blant interesseorganisasjonene vi har hatt kontakt med, er informasjon og aktiviteter knyttet til kosthold og ulike helseproblemer. Dette er likevel en formålsrettet virksomhet som kan observeres i alle tre typer av organisasjoner vi har hatt kontakt med. For å informere og motivere deltakerne om disse tilbudene inviterer man foredragsholdere, gjerne personer som snakker innvandrernes eget språk hvis slike kan oppdrives.

Formål, kulturelle motsetninger og alternativer

Motsetninger mellom norske tradisjoner innenfor omsorg/pleieområdet og eldre innvandrernes forskjellige nasjonale og kulturelle bakgrunn, kommer naturlig nok klartest til uttrykk fra representanter for innvandrerorganisasjonene. Et medlem av en innvandrerorganisasjon fortalte at en

sentral motivasjon for å arbeide med foreningen er interessen for hva som skjer med ikke-etnisk norske eldre i Norge. Personlige erfaringer som innvandrer til Norge med aldrende foreldre som var pleietrengende, utgjorde en viktig bakgrunn. Det følte både tungt og vanskelig å ta avgjørelsen om å plassere dem på sykehjem, selv om det dreide seg om et «skikkelig sted», ifølge et medlem av en innvandrerorganisasjon:

Og da begynte jeg å tenke: Hva kommer til å skje med eldre som er bosatt i utlandet? Den største tragedien er følelsen av skam over å plassere de gamle på gamlehjem, og skammen de eldre selv føler over å være til bry. Dette fører til at mange eldre blir sittende hjemme uten nødvendig hjelp og sosiale stimuli.

Sitatet vitner om en forskjell, til dels motsetning til norske tradisjoner og institusjonelle løsninger. Samtidig røper det et behov for alternative ordninger i omsorgen for eldre innvandrere. I det utvalg av innvandrerorganisasjoner og foreninger vi har kontaktet og dels intervjuet, kan imidlertid ingen rapportere om systematiske forsøk på alternative prosjekter. For eksempel har vi ikke registrert forsøk på å etablere en organisert besøks-tjeneste overfor eldre innvandrere i disse foreningene. I den praktiske hverdagen finnes rett nok eksempler på slike besøk, men da som resultat av private og mer eller mindre tilfeldige initiativer.

De fleste medlemmene av innvandrerforeninger kjenner hverandre ganske godt, noe som gjør at de ikke synes at behovet for slike fast organiserte tjenester er påtrengende stort. I en bestemt innvandrerforening hadde man vært inne på tanken om å engasjere en språkmektig person på timelønn for å hjelpe de eldre med innkjøp og forskjellige sysler i hjemmet, altså en form for hjemmehjelptjeneste. Foreningens økonomiske kapasitet tillot imidlertid ikke en slik prøveordning.

I en innvandrerforening registrerte vi oppfatninger som gikk i retning av at kulturelle særegenheter burde legges til grunn for organiseringen av institusjonelle møteplasser med hensyn til eldre innvandrere. Det må imidlertid presiseres at i dette tilfellet dreide det seg ikke om eldre innvandrere og bestemte organisasjoner, men om aldersinstitusjoner. En representant for denne foreningen ga uttrykk for bestemte meninger om dette ellers så kontroversielle temaet:

Man burde dele institusjoner i en norsk del, en pakistansk, en italiensk og så videre, der du kan gi disse eldre mat som er knyttet til det aktuelle kulturområdet, pleie av folk som kan snakke språket,(...) Det er ikke rart at eldre mennesker har et større behov enn andre for folk rundt seg som snakker samme språk og kjenner deres kultur...

Tilbud og aktiviteter på tvers av organisasjonstypene

I de innvandrersorganisasjonene vi har kontaktet og intervjuet ser gruppeaktivitetene ut til å variere over et ganske bredt spekter, hovedsakelig på grunn av at de er basert på deltakernes egne ønsker. Samlingene varierer også i hyppighet, i enkelte organisasjoner opptil to ganger per uke, noen ganger dreier det seg bare sosialt samvær, gjerne knyttet til matlaging og måltider, andre ganger til arrangementer knyttet til bestemte temaer. Felles måltider bidrar til å styrke fellesskapet og det sosiale samværet. Mat og måltider, gjerne fra egen kultur og bakgrunn, skaper som regel en god stemning blant deltakerne. Her blir det sosiale samværet, bare det å være sammen med andre i et fellesskap, det primære formålet og ikke en tilbudsbestemt og avgrenset aktivitet som i de norske interessebaserte organisasjonene.

I mange tilfeller er de som leder gruppevirksomheten (i alle organisasjonstypene) opptatt av fysisk aktivitet i forbindelse med det helseforebyggende arbeidet. For eksempel arrangeres det yoga for eldre og andre fysiske aktiviteter som eldre innvandrere kjenner fra sitt opprinnelige hjemland. Vi har også registrert at de ulike organisasjonstypene samarbeider om tiltak i denne sammenhengen, blant annet om å arrangere regelmessige samlinger med svømming som også kan samle ulike nasjonale innvandrergupper.

I innvandrersorganisasjonene er det, i tillegg til det generelle sosiale samværet på møteplassene, vanlig å arrangere bestemte temadager, månedlig eller hyppigere, der man inviterer ressurspersoner til å holde foredrag eller snakke mer uformelt om ulike emner. Hyppige eksempler på dette er diabetes, hjerte- og karsykdommer, psykisk helse og leddgikt. Et sentralt emne som også har vært gjenstand for temadager er de eldres rettigheter når det gjelder pleie- og omsorgstilbud. Ved slike anledninger har norske interesse- og humanitære organisasjoner bidratt, eksempelvis pensjonist-

forbundet og Norsk Folkehjelp. Kurs med bistand av studenter fra fysioterapistudiet har også vært avholdt, et tiltak som ifølge informasjonen fra innvandrerorganisasjonene selv vakte stor tilfredshet blant deltakerne.

Et eksempel på en kombinasjon av sosialt samvær på en organisert møteplass og målrettet aktivitet med forbyggende helsearbeid fant vi i en selvstendig innvandrerorganisasjon med tilknytning til eldre med pakistansk bakgrunn i Oslo. Her blir det arrangert aktiviteter med samlinger av eldre to ganger per måned. Aktivitetene er primært knyttet til forebyggende helsearbeid der informasjon om forskjellige praktiske tiltak står sentralt. Dette foregår gjerne i separate møter, men også i kombinasjon med arrangementer der innholdet dreier seg om pakistansk kultur, for eksempel med innslag av dans og musikk.

Helsearbeidet foregår i nært samarbeid med de interessebaserte organisasjonene som Kreftforeningen, Norges Diabetesforbund og Landsforeningen for hjerte- og lungesyke. For en stor del skjer dette samarbeidet ved at en representant for innvandrerorganisasjonen deltar på seminarer, kurs og foredrag som de nevnte frivillige organisasjonene arrangerer. Her knyttes det kontakter og skapes et nettverk som benyttes når foreningen avvikler sine egne arrangementer. Særlig er kontakten med diabetesforbundet god.

Kvinnekafeene i det humanitære Røde Kors er blant de organisatoriske tiltak som har et bredt spekter av tilbud og aktiviteter. Et viktig tiltak av praktisk karakter dreier seg om kafeenes symaskiner, som står til fri disposisjon for de besøkende. Organisasjonen kunne rapportere om at tilbudet er svært populært. Mange av kvinnene tar med seg klær som de reparerer, men det hender også at de syr nye klesplagg til familien.

Kafeene har utviklet et forholdsvis bredt og mangfoldig tilbud av kursaktiviteter. For eksempel har Juridisk Rådgivning for Kvinner besøkt kafeene flere ganger i året og holdt foredrag om kvinners rettigheter. Kafeene har også innledet et samarbeid med Microsoft som holder datakurs på kafeen på Grønland annenhver uke. Kursene har avdekket et stort behov for å mestre moderne datateknikk hos kvinner fra innvandremiljøene og særlig blant de eldre. For øvrig pågår et samarbeid med Deichmanske bibliotek som innebærer besøk av såkalte leseombud på kafeene. Disse leser norske folkeeventyr for kvinnene, et tiltak som er ment som en alternativ og ny måte

å tilegne seg det norske språket for i neste omgang å praktisere det. NAV og Barnevernet har også vært innbudt for å informere deltakerne om sin virksomhet.

Prosjektet «Uterom» som var initiert av Røde Kors i samarbeid med Finnerud aktivitetssenter i Nordmarka i Oslo dreier seg om som aktivitetsdager som er felles for alle fire kafeene. Aktivitetene kan være skiturer og aking om vinteren, andre typer fysiske aktiviteter og utflukter i sommerhalvåret. Prosjektet «Uterom» har som mål at kvinnene skal oppleve glede, motivasjon og utvidelse av nettverk gjennom aktiviteter som foregår utendørs (ORKIS, Ressursenters årsrapport 2008). Disse aktivitetene er også tilrettelagt for eldre og funksjonshemmede.

Organisert brukerstyring eller styring ovenfra?

Til en viss grad varierer måten gruppearbeidet på de ulike møteplassene er organisert når det dreier seg om hvorvidt virksomheten styres fra gruppelederne eller fra deltakerne og brukerne på «grasrota». I en interesseorganisasjon som diabetesforbundet praktiseres det sistnevnte prinsippet i og med at det velges en gruppeleder blant deltakerne. I praksis er det denne personen som styrer arbeidet i gruppa, men det skjer på grunnlag av nær kontakt med de andre deltakerne og deres ønskemål. På denne måten blir gruppene i stor grad selvstyrte. Deltakerne har ofte med egen musikk og danser sammen, noe som får dem til å oppleve noe positivt og som gir inspirasjon til å delta aktivt i den videre virksomheten. Der gruppeleder eller andre veileders kompetanse stopper, blir andre instanser og ressurspersoner av faglig, profesjonell art trukket inn. Det kan dreie seg om sosionomer, psykologer og ikke minst fastleger, i tillegg kommer kontakt med fri rettshjelp og vern for eldre.

Et eksempel på brukerstyrt organisering av tilbud og aktiviteter i humanitære organisasjoner er SESAM-prosjektet i Norske Kvinners Sanitetsforening og kvinnekafeene i Røde Kors. Her finnes noen av de klareste eksemplene på praktisering av prinsippet om deltakernes egen innflytelse og styring. En representant for Røde Kors fortalte om organisasjonens holdning til dette:

Vi streber hele tiden etter at det skal være mest mulig brukerstyring. At kvinnene selv kommer med forslag til aktiviteter, at de er med på å tilberede lunsj og så videre. Jeg som ansatt styrer minst, og skal styre minst, jeg skal bare ha overblikk. Men det er de frivillige som driver aktivitetene.

Kafeene i regi av Røde Kors meldte heller ikke om problemer med mangel på frivillige til å drive den løpende virksomheten. Dette skyldes nok til dels at arrangementene og samlingene finner sted på dagtid, noe organisasjonen betraktet som et gunstig utgangspunkt. Flere alders- og uførepensjonister er involvert samt folk som jobber turnus med ledige formiddager. De frivilliges viktigste oppgave består rett og slett i å si «hei» og «ha det bra» til kvinnene og barna som kommer og går. Det å bli sett er nemlig svært viktig for at kvinnene får lyst til å komme tilbake til møteplassen.

En viktig del av kafétilbudet er også at de frivillige i Røde Kors skal veilede og hjelpe til med praktiske ting, som å skrive jobbsøknad, forklare dokumenter, motivere til å ta telefoner, kontakte offentlige instanser og så videre. Nøytralitetsprinsippet er viktig for Røde Kors og det er en uttalt målsetting at alle skal respekteres på tvers av politisk, religiøs eller etnisk bakgrunn. Prinsippet skal nedfelles i den praktiske virksomheten på møteplassene, noe en bevisst organisert brukerstyring kan bidra til å gjennomføre.

Brukerstyring ser også ut til å bli praktisert i innvandrersorganisasjonene, men ikke så entydig som i de norske interesse- og humanitære organisasjonene. Det ble også registrert et eksempel på at virksomheten, valget av tilbud og tematiske samlinger, blir styrt sentralt fra ledelsen i organisasjonen. Medlemmene blir mindre grad trukket inn når det dreier seg om å bestemme innholdet i gruppenes aktiviteter. Derimot deltar de eldre selv aktivt som frivillige i programarbeidet og i det praktiske opplegget for de enkelte arrangementer. Kanskje kan dette betegnes som en kombinasjon av de to styringsprinsippene: Deltakerne på grasrota aktiviseres og involveres ovenfra.

Oppsummering

En gjennomgang av den informasjon vi har innhentet fra organisasjonene om målsettinger og organisasjonstilbud viser et variert bilde, men samtidig kan det observeres en del grunntrekk som er felles for de tre organisasjonstypene. De spesifikt målrettede forebyggende helsearbeidet er tydeligst i de norske interesseorganisasjonene, men også her spiller den sosiale dimensjonen, samværet på møteplassen og i gruppearbeidet en viss rolle. I de norske humanitære organisasjonene er det sosiale samkvemmet og samtalen på møtestedene tydeligere, men også her utgjør mer målrettede tilbud og aktiviteter et viktig innslag. Informasjon om diverse offentlig ordninger og tiltak med sikte på generell integrering av eldre innvandrere inntar nok en bredere plass i disse organisasjonene. Likevel virker dette å dreie seg mer om ulik vektlegging enn om prinsipielle forskjeller og vanntette skott mellom organisasjonstypene.

Innvandrerorganisasjonene ser ut til å kombinere det sosiale samværet rundt kulturelle aktiviteter på møteplassen med bestemte tilbud der det forebyggende helsearbeidet står i fokus. Det målrettede helsearbeidet innenfor denne organisasjonstypen er imidlertid sterkt knyttet til samarbeid med norske interesseorganisasjoner og ekspertise på området. Prinsippet om brukerstyring later til å være mest bevisst praktisert i de norske organisasjonene, men det er også til stede i innvandrerorganisasjonene. For en del kan dette henge sammen med at den sistnevnte organisasjonstypen ikke har det samme profesjonelle og utbygde organisasjonsapparatet som norske humanitære og interessebasert organisasjoner rår over. De små innvandrerorganisasjonene vi har hatt kontakt med drives ofte på en mer tilfeldig måte, ofte uten faste kontortider og med sparsomme midler og lokaler, kontorutstyr inkludert, til rådighet.

Etter å ha kartlagt organisasjonenes målsettinger, typer av tilbud og hvordan disse organiseres, skal vi se nærmere på hvordan de informerer om sin eksistens og sin virksomhet. Det gjelder særlig med tanke på hvordan de søker å rekruttere deltakere til sine tilbud og aktiviteter.

6 Informasjon og rekruttering – hvordan nå ut til brukerne?

En vanskelig oppstart

De norske frivillige interesseorganisasjonenes erfaringer med informasjonsarbeid og rekruttering til sine tilbud og aktiviteter, vitner om visse problemer med å verve eldre innvandrere til å delta i gruppevirksomhet. Blant annet rapporterte Norges Blindforbund om vansker med å rekruttere eldre deltakere på grunn av sykdom og dårlig helse. De var spesielt opptatt av å få med pakistanske innvandrere i gruppearbeidet. På tross av at representanter for organisasjonen hadde oppnådd kontakt med noen eldre pakistanske kvinner over 70 år, med rekruttering til gruppearbeid som resultat, var blindforbundet ikke fornøyd med antallet deltakere man endte opp med. I forhold til det som man antok var behovet for hjelp til synshemmede eldre, var antallet altfor lavt.

Informasjon om tilbudene skjer ofte via henvisning fra samarbeidspartnere som NAVArbeid eller andre instanser i kommunen eller bydelen, med andre ord gjennom å bruke det norske offentlige apparatet.

Variierende behov – mangelfull informasjon

En representant fra det humanitære Røde Kors påpeker betydningen av mer systematisk og målrettet informasjon om tjenester som er aktuelle for eldre innvandrere. Besøktjenesten i denne organisasjonen har etablert en viss aktivitet blant innvandrere. Antallet innvandrere som etterspør og mottar slike besøk er imidlertid forholdsvis begrenset. Sett i forhold til størrelsen på det foreliggende behovet for slike tjenester, har innvandrere i liten grad meldt sin interesse for å benytte denne tjenestetypen, selv om det finnes en del besøksvenner med innvandrerbakgrunn. Manglende kjennskap til besøktjenesten grunnet mangel på informasjon om ordningen kan være en blant flere årsaker til dette. Innad i organisasjonen er man klar over problemet og at det representerer en utfordring som det bør gjøres noe med. Hittil har

imidlertid initiativene uteblitt fordi besøkstjenesten allerede er presset på kapasitet.

Informasjon om kvinnekafeene i Røde Kors formidles via «flyers» som spres rundt i byen. Plakater henges opp på helsestasjoner, bibliotek og sosialkontor. At denne informasjonsvirksomheten er hovedårsaken til kafeenes høye besøkstall er langt fra sikkert, men et faktum står klart: i dag er deltakerantallet deltakere så høyt at det knapt nok er plass til flere. Den videre rekrutteringen skjer først og fremst ved at kvinner kommer, trives, og tar med seg venninner neste gang, altså rekruttering via kumulative virkninger. Imidlertid er det et ønske om å få med flere etnisk norske.

Organisasjonsrepresentanter kunne fortelle at rekrutteringen til kafeene praktisk talt går av seg selv. I tillegg til at kvinner tar med venninner, blir også deres ektefeller ved enkelte anledninger med til kafeene for å få et innblikk i virksomheten. Mennene har ikke adgang til kafeene på vanlig deltakerbasis, men en virkning av deres besøk kan være at informasjon om tiltaket og tilbudene blir kjent i andre og videre sosiale kretser. Likevel arbeides det for øyeblikket enda mer bevisst med å synliggjøre de tilbudene som foreligger, i henhold til nye krav fra Folkehelseplanen.

Som regel vet kvinnene om hverandre og dersom noen ikke dukker opp som vanlig, vet som regel en eller annen blant deltakerne grunnen til fraværet. Hvis noen er savnet over lengre tid, prøver en å oppnå telefonisk kontakt med vedkommende. Påmelding i forbindelse med «Uterom»-aktivitetene skjer etter telefonisk henvendelse til samtlige medlemmer/deltakere. Informasjon om tilbudene blir i stor grad formidlet via jungeltelegrafene, som oftest i muntlig form og på steder der kvinner ferdes.

Et koordineringsproblem

Lederskapet/lederen i organisasjonenes ulike grupper har et stort ansvar når det gjelder spørsmålet om informasjon og rekruttering. Det gjelder alle de tre organisasjonstypene. Av våre intervjuer framgår det også at det til tider er mye arbeid med å koordinere denne delen av arbeidet og den løpende aktiviteten i gruppene. Hvis det for eksempel blir nødvendig å foreta raske endringer i planene, må det ofte tas personlig telefonisk kontakt med hver enkelt for å kunne gi de nødvendige beskjeder. Likevel er dette arbeidet bryet

verdt, tatt i betraktning hva gruppa betyr for deltakerne. En representant fra en innvandrersorganisasjon ga uttrykk for dette:

Mange av dem var ensomme. (...) Før de kom inn i gruppa var mange deprimerte, mens nå gleder de seg til å komme hit. Det er også viktig å ha fysisk aktivitet, for ellers er de mye passive og mange har dårlig helse.

For de små innvandrersorganisasjonene kan imidlertid det dårlig utbygde administrative apparatet føre til problemer med å få beskjedene frem til gruppedeltakerne. Kontinuiteten og systematikken i foreningenes virksomhet kan derfor bli for mye avhengig av driftige og initiativrike enkeltpersoner.

Kontakt og informasjon over generasjonene

De fleste norske humanitære og interessebaserte organisasjonene har ikke noe uttalt mål om bare å prioritere eldre innvandrere spesielt. I en humanitær organisasjon var det for eksempel planer om å nå ut til flere somaliske kvinner (altså ikke eldre spesifikt), fordi de allerede hadde mange somaliske ungdommer som medlemmer. Noen organisasjoner påpekte at flere generasjoner er representert i aktivitetene og at ambisjonen strakte seg utover å rekruttere bare eldre. Rekrutteringen til innvandrersorganisasjoner har heller ikke bare eldre som målgruppe, selv når det dreier seg å organisere møteplasser for nettopp dette alderssegmentet. I enkelte innvandrersorganisasjoner understrekes at kontakt mellom flere generasjoner på møteplassen har en gunstig sosial virkning.

Innenfor begge typene av norske frivillige organisasjoner har det vært en del refleksjoner om hvordan eldre innvandrere skal motiveres til å bli med i organisasjonen og dens virksomhet. Denne tenkningen har nok også sin bakgrunn i at organisasjonenes medlemsmasse og styresammensetning ikke speiler dagens befolkningsmangfold i Norge. En representant for Røde Kors hevdet at organisasjonen hadde vært inne på tanken om å kontakte innvandrersorganisasjoner for å realisere en slik målsetting. Samtidig konstaterte vedkommende at Røde Kors ikke kom spesielt dårlig ut i denne sammenhengen sammenlignet med andre frivillige organisasjoner. Av en undersøkelse med påfølgende rapport om forholdet framgår det at om lag 10

prosent av de frivillige besøksvennene i organisasjonens besøkstjeneste, ikke er etnisk norske (Røde Kors 2008: 15).

Samarbeid mellom innvandrersorganisasjoner, slik vi har kunnet kartlegge dem her, ser altså ofte ut til å ha blitt etablert på grunn av tilfeldigheter og ikke ved hjelp av systematisk organisert informasjonsvirksomhet. Ofte har kjennskapet til andre organisasjoner vært basert på tilfeldige bekjenskaper. For eksempel kunne en representant for en innvandrersorganisasjon fortelle om et forsøk på å etablere et samarbeid med en annen innvandrereforening for eldre. Ideen oppstod etter at denne personen tilfeldigvis hadde kommet i kontakt med en person fra et annet innvandrermiljø, som også brente for samme sak.

Oppsummering

Informasjon om tilbudene i innvandrersorganisasjoner blir i all hovedsak formidlet til de eldre via personlige kontakter og nettverk. Det skjer også på møtene ved direkte muntlig opplysning om kommende aktiviteter, for eksempel hvem som er invitert til å holde foredrag om bestemte emner. Denne metoden for å spre informasjon med henblikk på å rekruttere nye deltakere virker å være svært vanlig, og det nettopp i innvandrersorganisasjonene som ikke rår over en kontinuerlig og profesjonelt drevet administrasjon. Behovet for mer systematikk på dette feltet virker å være rimelig påtrengende. Spørsmålet blir da hvordan denne organisatoriske systematikken skal implementeres.

Formål, tilbud, organiseringsformer, informasjon og rekruttering til organisasjonene handler samlet sett om å etablere hensiktsmessige og funksjonelle møteplasser eldre innvandrere. Men hvilke forutsetninger må være til stede for at møteplassen skal kunne fungere på en sosialt vellykket måte? Hvilke problemer har man møtt i dette arbeidet og kan erfaringene si noe om hvor skoen trykker og hvor det finnes rom for forbedring? I det følgende skal vi se litt nærmere på disse spørsmålsstillingene.

7 Forutsetninger og problemer for velfungerende møteplasser

Tillit er nødvendig

De norske interesseorganisasjonene fremhevet at etablering av tillitsforhold over tid er en viktig forutsetning for å skape en godt fungerende møteplass. Et eksempel kan hentes fra diabetesforbundet som har høstet viktige erfaringer fra etableringen av det flerkulturelle sentret i bydelen Grønland i Oslo. Her dreier det seg altså ikke bare en eksklusiv møteplass beregnet for eldre, selv om mange av deltakerne er i aldergruppen over 60 år. Aktiviteten i gruppen er i stor grad knyttet til helseproblemer og forebyggende helsearbeid.

En representant for organisasjonen kunne fortelle at helseopplysning og organisering av gruppearbeidet krevde tid og tålmodighet. Diabetesforbundets arbeid startet med foredragsvirksomhet i en kafé der norsk-pakistanske menn hadde for vane å samles. I foredragsvirksomheten inngikk tilbud om måling av blodsukker, altså et helt konkret og målrettet tilbud. Ved oppstarten av virksomheten var det nødvendig å gå forsiktig frem.

Etter hvert deltok stadig flere på kafeens onsdagskvelder for å få målt blodsukkeret. Det ble også innledet en kommunikasjon med den aktuelle fastlegen i tilfeller der dette var ønskelig fra deltakernes side. I så måte kunne virksomheten i gruppene fungere som et supplement til ordningen med fastlege. Flere av legene ga nemlig uttrykk for bekymringer fordi mange av de aktuelle pasientene ikke dukket opp til avtalt legetime. I tillegg var det mange som ikke brukte foreskrevet medisin på riktig måte og som heller ikke fulgte legens anbefalinger og beskjeder.

I oppbyggingen av det forebyggende helsearbeidet var det derfor tvingende nødvendig å vinne deltakernes fortrolighet og tillit hvis en skulle lykkes med å løse disse problemene. Fremfor alt måtte en unngå samtaleformer som kunne gi et inntrykk av at vedkommende deltaker stod overfor en autoritær fagperson eller ekspert. Hvis dette hensynet ikke ble ivaretatt, kunne en risikere å støte deltakerne fra seg og dermed miste muligheten til å

få dem inn på et hensiktsmessig spor i det helseforebyggende arbeidet. En aktiv og engasjert medarbeider i diabetesforbundets virksomhet fortalte hvordan fremgangsmåten og holdningen overfor eldre innvandrerne kom til uttrykk i det løpende arbeidet:

Mitt fokus går på det at jeg er lydhør, ydmyk, lyttende. Jeg vet en del ting, men til syvende og sist så er det hva DE vet som er det avgjørende for hvordan dette skal gå. Det er deres kompetanse om seg selv og sin kultur, sin egen situasjon, sitt liv, som er det avgjørende. Tyngden må ligge på det å bruke alle muligheter en har til å bakke opp den enkelte; med kroppsspråk, med omsorg, støtte og alt som retter fokuset mot individet. Fokuset må ligge på å styrke den enkeltes integritet og selvfølelse og stimulere vedkommende til å dele sine erfaringer. Dette medvirker til at hver enkelt føler seg sett og kan bidra med noe i et fellesskap. – DA skjer det noe! Da får de tak i situasjonen sin, da får de en trygghet, en glede, og de har lyst til å få det til.

Derimot virker holdninger som kan oppfattes som irettesettende eller belærende mot sin hensikt:

Det er en helt annen innfallsvinkel enn hva de kanskje får høre andre steder. At «nå må du ta deg sammen, må du begynne å gå, spise mindre fett og sukker». Hvis det er det eneste de får høre, skapes det bare skyldfølelse og avmakt.

Bygging av tillit tar tid

Erfaringene fra særlig de norske interesseorganisasjonene, men også til dels de humanitære, viser at det kan ta lang tid å etablere et fungerende samarbeid med viktige nøkkelpersoner. Tidsmomentet er viktig her. Det tar rett og slett tid å starte opp grupper med fra 5-10 til opp mot 30 deltakere når disse menneskene skal fungere sammen på en meningsfull måte. Erfaringene fra denne tidlige etableringsfasen var en nødvendig forutsetning for å kunne gi råd til andre som vil starte liknende tiltak. Ønsker en kontakt med miljøene, skal en gå dit og vise seg tilgjengelig. Samtidig gjelder det å være klar over at det tar tid for de eldre å bli kjent og forrolig med representanter for organisasjonene. Dette er ikke noe som kommer av seg selv, men greier du å oppnå kontakt og tillit så har du et grunnlag som det kan bygges videre på og

som vil spre seg i miljøene. Viktigheten av likeverd og gjensidig tillit i de sosiale relasjonene ble understreket:

Jeg er opptatt av «empowermentprosessen», (...) der en bidrar i en dialog som likeverdige samarbeidspartnere.

Læring gjennom dialog

Her handler det ikke bare om formalisert helseopplysning, forskrifter og medisinerer. Dialogens betydning ble tillagt en viktig rolle, slik det fremgår av følgende sitat:

Det er dialogen i gruppene som er det viktige, og gruppeleders evne til å skape denne åpenheten og tryggheten som gir den enkelte en mulighet til å være åpen, stille spørsmål, gi uttrykk for følelser og dele erfaringer. Hver samling er helt unik, for det er de menneskene som er der som preger samlingen. Det er gruppeleders ansvar å se hva som passer for akkurat DISSE menneskene. Man har forskjellig bakgrunn og utgangspunkt, og da kan man nyttiggjøre seg forskjellige erfaringer.

Fremgangsmåten gikk altså ut på å bygge tillit i forkant, noe som har vært praktisert i forhold til flere grupper. En mulig svakhet ved en slik metode kan være selve tidsaspektet. Det er ikke alltid at en får anledning til å bruke tilstrekkelig med tid for å bygge den nødvendige tilliten. Det er verdt å merke seg at nettopp dette aspektet blir vurdert som grunnleggende for at samlingene skal fungere etter formålet med det helseforbyggende arbeidet.

Erfaringene fra diabetesforbundets arbeid med gruppevirksomhet forteller imidlertid at graden av åpenhet og fortrolighet varierer etter hvilke nasjonaliteter som er samlet i de respektive grupper. I noen grupper utvikler det seg svært stor grad av åpenhet. Her lyktes en også med å sette i gang sosiale prosesser som førte til at deltakerne åpnet seg overfor hverandre og det på en måte som førte at de kunne hjelpe og støtte hverandre med ulike problemer. Det å komme inn i et sunnere levesett starter med å foreta noen få og enkle valg i hverdagen. Men dette er valg som er viktige med tanke på å komme i gang med en prosess mot bedre helse. For enkelte kvinner har disse valgene fått stor betydning for hvordan de mestrer sin livssituasjon. De har da også gitt uttrykk for å ha oppnådd en sterkere kontroll med sin helse og

dermed en større inspirasjon og glede over å se mulighetene til en ytterligere forbedret helse.

Det er altså ikke tilstrekkelig med virkemidler i form av veiledende brosjyrer og nettinformasjon for at deltakerne skal ivareta sin helse på en bedre måte. Det er i samhandlingssituasjoner man får ting til å skje. I den forbindelsen ble det hevdet at i arbeidet med innvandrere blir det lagt for mye vekt på eksperten og ekspertisen som den avgjørende faktor. Dette er selvsagt viktig, men like viktig er det å kjenne sin egen begrensning og legge vekt på sosial samhandling og etablering av mellommenneskelig tillit. Utformingen av lederrollen blir avgjørende:

Min rolle er å bidra i en dialog som en likeverdig samarbeidspartner. Vi fagpersoner er ofte redd for å miste kontrollen, men det skal vi kanskje ikke være.

Språkets betydning

Språktrening og det å praktisere norsk betraktes som selve nøkkelen til samfunns- og arbeidsdeltakelse for innvandrere. Dette gjelder for så vidt virksomheten i samtlige tre organisasjonstyper, men virker særlig markant i de norske interesse- og humanitære organisasjonene. Et relevant eksempel kan hentes fra SESAM-prosjektet til Norske Kvinners Sanitetsforening og kvinnene som deltar der. Det legges stor vekt på hvor viktig det er å komme sammen og kunne dele erfaringer og luften problemer med andre i samme situasjon, og ikke minst kunne gjøre det på samme språk:

Når man deler språket, er det mye lettere å snakke om problemer i møte med andre.

I interesseorganisasjonen Norges Diabetesforbund er det også ansett som viktig å formidle den faglige medisinske informasjonen på en måte som tar hensyn til de problemer av språklig art som forventes å være til stede i innvandrer miljøene. Det gjelder både skriftlig materiale og informasjon som spres via nettet. Her er det viktig at informasjonen formidles gjennom fullstendige setninger og ikke bare ved hjelp av stikkord. Den må presenteres i en slik form at det ikke blir mulig å misforstå budskapet. Samtidig bør det gjøres så enkelt som mulig, uten kompliserte beregninger eller resonne-

menter, men informasjonen må også være tilstrekkelig omfattende med tanke på å virke effektivt i det helseforbyggende arbeidet. Den må få frem hva som er viktig for helsen i de respektive sykdomstilfeller og slik peke på hvilke valg de eldre bør treffe til enhver tid.

Når det gjelder selve gruppearbeidet og møteplassens hensiktsmessige funksjon dreier det seg først og fremst om å bygge og utvikle et sosialt fellesskap basert på fortrolighet og tillit. Deretter kan de praktiske tiltakene settes i gang i en kontekst der det helseforebyggende arbeidet får muligheter til å oppnå gode resultater. De frivillige norske organisasjonene prøver å motivere alle til å snakke norsk for å fremme formål om inkludering, selv om mange ofte er tilbøyelige til å snakke med andre deltakere på sitt eget språk. Ønsket og behovet for det framgår av følgende sitat fra en representant for kvinnekafeene i Røde Kors:

Selvfølgelig diskuterer for eksempel kvinnene fra Pakistan på urdu, og det er fullt forståelig at det er lettere å diskutere på sitt eget språk, men de er veldig inkluderende med en gang det kommer inn en som ikke snakker språket, og da slår de over til norsk. Jeg tenker at det er viktig å bli utfordret på å snakke norsk også, for det er sånn de integreres.

En språklig særegen møteplass

En litt særegen bakgrunn for etablering av sosial møteplass representeres av den italienske innvandrerforeningen. Formelt sett dreier ikke dette seg om en separat forening for eldre mennesker, selv om den i realiteten fungerer som nettopp det. En representant som hadde fylt 62 år var faktisk blant de yngste aktive medlemmer. De som stilte på arrangementer og sammenkomster var eldre enn dette. En del av foreningens tilbud og aktiviteter var rettet mot denne målgruppen. Foreningen hadde vært en del «av og på» opp gjennom årene, men virksomheten hadde vært stabil siden 1992. Denne spesielle prosessen skyldtes i stor grad at det her dreide seg om «tidlige» innvandrere fra Europa, nærmere bestemt siste del av 1960-tallet. At mange av medlemmene hadde oppholdt seg lenge i Norge førte til en spesiell situasjon når det gjaldt forholdet til språket, så vel det norske som det italienske. De «gamle» innvandrerne faller praktisk talt mellom to stoler når det dreier seg om språklig identitet, slik følgende sitat bærer bud om:

Selv om de har bodd ganske lenge i Norge, er de usikre i norsk. Mange av dem har et reelt behov for å kunne uttrykke seg på italiensk. I tillegg har de fått en veldig dårlig italiensk. Det eksisterer en situasjon der de føler seg underlegne uansett hvor de befinner seg. Også i Italia. Når de reiser i Italia skammer de seg pga dårlig italiensk, og i Norge skammer de seg spesielt på grunn av at de har vært i Norge så lenge.

Blant eldre italienske innvandrere har den språklige problematikken fått et særegent uttrykk. Det å delta i det sosiale samværet i foreningen og å kunne snakke sammen har stor betydning, selv om disse eldre etter langvarig opphold i landet blander norsk og italiensk når de snakker med hverandre. Det viktigste er at de forstår hverandre og er på samme bølgelengde:

Det eksisterer ikke et annet tilbud der disse menneskene kan uttrykke seg på den måten. Det er bare de som kan uttrykke seg både på italiensk og norsk som kan det. Et av medlemmene sier at han nesten ikke merker når han snakker italiensk eller norsk. Det er merkelig, men tror det er felles for alle innvandrere som har vært i Norge en stund.

Foreningen utgir også en egen medlemsavis. Her skrives det meste på italiensk, men den enkelte bidragsyter står fritt til å bruke det språket vedkommende foretrekker. Medlemmene i innvandrereforeningen synes det er positivt og morsomt når noen av dem skriver artikler og innlegg på norsk.

Nettverk og det sosiale samværet

Språklig kommunikasjon er en sentral forutsetning for at møteplassene skal kunne fungere som sentra for sosial nettverksbygging. I vår undersøkelse er kvinnekafeene i regi av Røde Kors et pregnant eksempel på dette. Selv om de selv ikke arrangerer kurs i norsk, utgjør de et treffsted der deltakerne øver seg i å snakke norsk gjennom vanlig dagligtale, slik en av de ansatte formulerte det:

Det viktigste med kafeene er nettverksbygging. Det er et sted der kvinner kommer for å møte hverandre. Mange som kommer har ikke noe nettverk ellers. Og det har ikke så mye med oss som jobber her eller de frivillige å gjøre men de kommer for de andre kvinnene.

Mat, kosthold og måltid inntar en sentral plass på innvandrernes møteplasser. Felles spisesal kan fungere samlende, men det må tas hensyn til ulike matvaner alt etter kulturforskjellene:

Men i og med at det er mange muslimer med på kafeene tilrettelegger vi slik at vi for eksempel har halalkjøtt, og vi har også fest i forbindelse med Ramadan, selv om vi ikke kaller det id. Da er det bare en fest på kafeen og det vil alle være med på. Da pynter alle seg og tar med seg litt mat hver, og det er som regel magedans og musikk.

Deltakerne som har passert femti år bruker nok i større grad enn de yngre kafeene som en sosial møteplass, foruten at de åpner for tilgang til et nettverk. Uansett dreier det seg om en svært heterogen gruppe, alt fra personer med høy utdanning fra hjemlandet til personer som nærmest må betegnes som analfabeter. Enkelte kommer for å lære norsk med tanke på å komme seg fortest mulig ut i jobb. Men det sosiale er uansett viktigst, spesielt for dem som har passert femti år:

De over femti bidrar masse på kafeen. De har sterke meninger. De er veldig stabile og har vært her over lang tid slik at de kjenner aktivitetene godt. De bidrar ofte med imponerende kokkekunster.

Frivillighet, fravær og motivasjon

I arbeidet med å holde gruppene i de interessebaserte organisasjonene samlet i en kontinuerlig og meningsfull virksomhet, har det imidlertid også oppstått problemer. Det dreier seg spesielt om manglende oppmøte fra enkelte av deltakerne. Problemet berører også motivasjonen for de som skal organisere og drive gruppearbeidet for eldre innvandrere. For mye fravær kan over tid tære på motivasjonen fordi kontinuiteten i virksomheten blir brutt og det blir vanskelig å se og å evaluere resultatene av det arbeidet som nedlegges.

Forsøk med å innføre obligatorisk fremmøte har vært praktisert i noen få tilfeller, men metoden er vel strengt tatt ikke helt i tråd med prinsippene for frivillig deltakelse i tiltak av denne typen. Poenget er jo at deltaking skal være basert på personlig motivasjon hos hvert enkelt individ. I de tilfeller der «møteplikt» har vært forsøkt, har det da også vist seg at folk likevel ofte ikke stiller opp i tilstrekkelig grad, noe som har ført til at samlinger og

arrangementer har blitt avlyst. For å takle dette problemet virker personlige kontakter og beskjeder, gjerne via direkte oppringing til de enkelte individer, å fungere bedre og mer effektivt.

Årsakene til fraværet er av forskjellig karakter, men vansker med transport og fremkommelighet i tillegg til sykdom i familien og reise til hjemlandet er gjengangere. Problemet knyttet til forholdet mellom frivillighet, fravær og motivasjon kan føre til negative konsekvenser for arbeidet med å etablere sosialt fungerende møteplasser. Hvor mye fravær kan egentlig tåles og aksepteres før det virker negativt inn på motivasjonen hos personene som er ansvarlige for å drive virksomheten fremover? På den annen side reiser det spørsmålet om hvilke typer av tilbud og aktiviteter som kan virke så motiverende på de aktuelle deltakere at det i seg selv bidrar til å redusere fraværet i gruppene.

Møteplasser: alders-, kjønns- og kulturforskjeller

Alderen på deltakerne i innvandrerorganisasjonene og deres samlinger varierer, et faktum som ifølge vår informasjon bidrar til at møteplassen fungerer godt i sosial forstand. En innvandrerforening opplyste at eldre medlemmene ønsket samvær med unge mennesker. Det kom blant annet til uttrykk i et samarbeid med en latin-amerikansk forening der de fleste medlemmene var under 30 år, mens aldersnittet i egen forening åpenbart kunne bli for høyt:

Det er viktig, for jeg har hørt flere eldre som har sagt at de ikke vil komme fordi det er bare gamle folk der.

Ved enkelte innvandrerforeningers arrangementer har det blitt lagt vekt på å samle deltakere fra flere generasjoner. En annen måte å strukturere møteplassen på har bestått i å etablere grupper med personer fra flere kulturer, altså blandede grupper etter kulturelle kriterier. I noen tilfeller har dette fungert tilfredsstillende, blant annet i Røde Kors' kvinnekafeer, men i interessebaserte organisasjoner har resultatet vært mer tvetydig. For eksempel opererer Norges Diabetesforbund i sitt forebyggende helsearbeid ut fra en grunntanke om at deltakerne selv sitter inne med den nødvendige

kompetanse om sin egen kultur, og at den skal ligge til grunn for gruppesamlingene.

Den rettlevende parolen blir følgelig «én kultur om gangen». Representanten for diabetesforbundet ga uttrykk at de heller ikke betraktet det som ønskelig å bruke tolk i gruppene for å løse problemer av språklig art. Begrunnelsen var at det ville svekke deltakernes egen kompetanse, innsikt, forståelse og identitet med basis i egen kultur. Formålet for dem var å eliminere alle elementer som kunne undregrave denne identitetsfølelsen og kompetansen.

Relasjonen kvinne - mann er på flere måter et viktig element, i det sosiale samværet. Når det dreier seg om kvinner og lederrollen, har vi fra en interesseorganisasjon sett et eksempel på at vedkommendes presentasjon av seg selv og hennes holdning til familieinstitusjonen var avgjørende viktig:

Dette er viktig når man er alene kvinne med 40 pakistanske menn. De har nå full respekt for meg,(...).

I enkelte innvandrereforeninger i vårt utvalg virker mannsdominans å utgjøre et innslag, kanskje også et problem. I forbindelse med bestemte arrangementer og sammenkomster i en av disse foreningstypene dukker det kvinnelige mindretallet i en viss grad opp. Her virker de også å utgjøre et velkomment innslag blant det mannlige flertallet. I mange tilfeller dreier det seg om arrangementer der mat, middag, smaking av vin eller musikk står på dagsorden. Bortsett fra dette møter det noen få kvinner sporadisk, i enkelte innvandrereorganisasjoner ganske sjelden.

Av våre intervjuer framgår det at kvinnene, fremfor alt i innvandrereorganisasjonene, har et sterkt behov for å kunne samles atskilt fra menn. Når det en og annen gang har hendt at kvinner har tatt med sine ektefeller på mer tilfeldige besøk i gruppa, er holdningen til å gjøre dette til en kontinuerlig atferd er følgende reaksjon fra en av intervjupersonene symptomatisk:

Haha, nei, nei, nei, det går ikke. Da kan vi jo ikke være fri. Når det er bare damer kan vi snakke om alt. Ikke når menn er tilstede.

Økonomi og kontinuerlig virksomhet

Av informasjonen i denne undersøkelsen fremgår at det er mange utfordringer knyttet til å skulle drive en innvandrersorganisasjon på frivillig basis, ikke minst økonomisk. Et eksempel dreier seg om et prøveprosjekt som ble satt i gang av Norsk Folkehjelp i 2003 og som etter hvert fortsatte på frivillig basis fra 2006. Da endret også situasjonen seg når det gjaldt ressurser og økonomi til å holde ved like en kontinuerlig virksomhet. Så lenge prosjektet var underlagt Norsk Folkehjelp mottok de støtte som blant annet medførte at innvandrergruppa kunne leie lokaler som lå sentralt plassert i byen.

Ved overgangen til en selvstendig frivillig innvandrersforening endret situasjonen seg slik at de må ta til takke med det som finnes på leiemarkedet. En foreningsrepresentant forteller at de for øyeblikket har vært heldige når det gjelder tilbud og leie av lokaler, men at situasjonen likevel er mer usikker på sikt. Dette kan få konsekvenser for forutsigbarhet, planlegging og foreningens muligheter til å drive kontinuerlig, gjerne også utvide virksomheten og tilbudstypene.

Kostnadene i forbindelse med å leie lokaler har utgjort et problem i denne sammenhengen. Økonomisk støtte fra offentlige eller andre instanser har stor betydning med henblikk på å holde kostnadene nede. Dette har imidlertid vist seg å være problematisk. En innvandrersforening for eldre kvinner søkte Enhet for Mangfold og Integrering (EMI) om midler. Noen midler ble innvilget, men for å dekke de resterende utgifter betaler deltakerne et visst beløp per måned, også litt ekstra hvis det dreier seg om spesielle arrangementer. Frivillige innvandrersforeninger ser ut til å være mer eller mindre avhengige av et kontaktnett i det norske offentlige systemet, eller i de tradisjonelle norske organisasjonene, for å kunne løse det økonomiske problemet på sikt:

For å få støtte er det viktig å ha en over deg som kan norsk. Det er vanskelig for meg å skrive søknad, men må prøve. Vi trenger ikke så mye, støtte til lokale er det viktigste, og vi vil gjerne ha et lokale mer sentralt. Nå er det for lang vei for mange. Men vi har vært heldige likevel.

Andre innvandrereforeninger kan fortelle om alternative løsninger for å lappe på økonomien, for eksempel i kombinasjon med informasjonsvirksomheten. En forening utgir egen avis med informasjon om aktiviteter og tilbud. Avisen mottar en viss økonomisk støtte fra det offentlige.

Manglende pengestøtte ser i det hele tatt ut til å være et generelt problem for innvandrereorganisasjonene. For eksempel nevnes det fra en aktiv foreningsmedlem at europeiske organisasjoner ikke har fått tilgang på statlig støtte over en lang periode, men at dette har endret fra 2009. Spørsmålet har i årevis utgjort et heftig diskusjonstema, ja så skarpt at det ifølge foreningsmedlemmet tidvis har vært grunn til å anklage staten for diskriminering.

Erfaringer og selvevaluering

Noen systematisk evaluering av de ulike organisasjonstypenes erfaringer med virksomheten har vi ikke funnet eksempler på. Likevel har enkelte gjort seg sine tanker om hva som har fungert tilfredsstillende og hvor skoen ennå trykker.

En innvandrereorganisasjon som har lagt stor vekt på det forebyggende helsearbeidet, kunne melde om svært positive reaksjoner på tilbudet som ble presentert. Erfaringene med informasjon og tiltak på helseområdet og samarbeidet med norske instanser innenfor feltet var gode og tilbakemeldingene fra deltakerne positive. En stadig økende oppslutning om arrangementene vitnet også tydelig om en positiv mottakelse. Særlig hadde opplysningsvirksomheten og foredragene knyttet til forebyggende helsearbeid vært vellykket. Informasjonen om ernæringsfysiologiske temaer har ført til praktiske resultater i den forstand at de eldre endret kostholdet i tråd med de råd som har blitt presentert på møtene.

Erfaringer av negativ karakter kan imidlertid også konstateres. Det gjelder særlig forsøk på uten videre å blande kvinner og menn i en og samme gruppe. Særlig i intervjuer og samtaler med representanter for innvandrereorganisasjonene blir det poengtert at det kan fungere dårlig. Når det gjelder råd til andre som vil starte opp organiserte tiltak for eldre innvandrere, må det første rekke gå ut på å kartlegge og å spesifisere utfordringene som foreligger på området: Hva består de eldre innvandrernes problemer i og hvordan kan de møtes og løses konkret?

Innvandrerorganisasjoner fungerer også som bindeledd til det offentlige, i første rekke til de kommunale myndigheter. Kontinuitet og systematikk i denne kontaktvirksomheten bør ifølge representanter for enkelte innvandrerorganisasjoner bygges ytterligere ut og forbedres rent kvalitativt. Behovet for sterkere og mer kontinuerlige støttepunkter hos norske myndigheter virker ikke å være dekket i tilstrekkelig grad. Et eksempel ble nevnt av lederen i en innvandrerforening: En omfattende og detaljert oversikt over offentlige helse- og sosialtjenester samt eldres rettigheter på diverse områder mangler.

På dette punktet mente en representant at tiden var inne for et krafttak i samarbeid med norske instanser. Det samme gjelder også behovet for mer kunnskap om pensjonsordninger, ordningen med avtalefestet pensjon og rettigheter knyttet til det norske pensjonssystemet generelt. Andre spørsmål kan dreie seg om flytting til sykehjem. Her oppstår det lett problemer som også skyldes ulik kulturell bakgrunn. Kulturell ulikhet slår også ut når det gjelder maten, for ikke å snakke om problematikken rundt kvinne versus mann, altså den nevnte kjønnsdelingen.

I en viss grad bidrar innvandreorganisasjonene til å supplere offentlige tilbud, særlig når det dreier seg om å styrke informasjonsarbeidet, men også her trengs det mer kjennskap til både faktiske forhold og de muligheter organisasjonene har til å fylle en mer systematisk og utvidet rolle i tiden som kommer. Våre kontakter blant innvandrerorganisasjonene legger vekt på at dette må skje i et nærmere samarbeid med de norske frivillige humanitære og interessebaserte organisasjonene, i tillegg til offentlige myndigheter på områder som er særlig sentrale for de eldre.

Den informasjon og dokumentasjon vi har innhentet fra de norske humanitære og interessebaserte organisasjonene, inneholder heller ikke noe forsøk på en systematisk evaluering av virksomheten og kontakten med eldre innvandrere. Det betyr imidlertid ikke at de er uten synspunkter på innhøstede erfaringer. Problemene som disse organisasjonstypene har møtt på feltet fremgår av avsnittene ovenfor, men bildet kan selvsagt utfylles. For eksempel har deltakerne i gruppearbeidet innenfor SESAM-prosjektet i Norske Kvinners Sanitetsforening gitt positive tilbakemeldinger om samværet med personer fra andre kulturer. I store trekk virker det å fungere både fruktbart og givende for alle parter. Et forbehold må imidlertid tas her: Det

dreier seg i stor grad om yngre folk som er mindre isolerte og som mestrer det norske språket bedre enn mange eldre innvandrere. Eldre er ofte mer bundet til hjem og familie enn de yngre. De eldres spesifikke problemer når det gjelder helse, ernæringsfysiologi og psyke fanges ikke opp i disse gruppene hvor de eldre bare er sporadisk til stede.

Oppsummering

I dette foregående kapitlet er det lagt vekt på møteplassene og hvordan de fungerer i de ulike organisasjonstypene. Begreper som tillit, dialog, språklige ferdigheter fremstår som sentrale når organisasjonene skal etablere fungerende møteplasser. Dette er avgjørende momenter for å opprettholde en kontinuerlig virksomhet som gir de resultater det siktes mot. Ikke minst er det nødvendig for å kunne takle problemer av ulik art som oppstår, for eksempel i form av fravær, manglende motivasjon samt kjønns- og kulturforskjeller.

Et annet aspekt ved organisasjonenes virksomhet, særlig de interessebaserte, må nevnes. Våre organisasjonskontakter informerte om at det var lagt ned et betydelig arbeid med å utforme brosjyrer og annen informasjon, blant annet om spesifikke sykdommer. Mange organisasjoner har ofte også omfattende nettsider med informasjon.

8 Konkluderende refleksjoner

Møteplassens funksjon

Denne undersøkelsen tok utgangspunkt i behovet for mer kunnskap om hva innvandrersorganisasjoner og tradisjonelle norske frivillige organisasjoner gjør for eldre innvandrere i form av bestemte aktiviteter og tilbud. Særlig har oppmerksomheten vært rettet mot tiltak som inngår i forebyggende helsearbeid. Som ledd i denne kartleggingen har vi tatt utgangspunkt i hvordan de tre frivillige organisasjonstypene som ligger til grunn for denne undersøkelsen har organisert møteplasser for eldre innvandrere. Det dreier seg altså om innvandrersorganisasjoner, norske humanitære organisasjoner og norske interessebaserte organisasjoner.

Organiseringen er beskrevet med utgangspunkt i de målsettinger, tilbud, rekrutteringsmåter og forutsetninger som de ulike organisasjonstypene opererer med. Innenfor denne organisatoriske konteksten dreier de ulike møteplassene seg om relasjonen til innvandrernes historisk-kulturelle bakgrunn på den ene siden og forholdet til norske myndigheter, primært på det lokale nivået, på den andre.

Utvexling av informasjon og arbeidet med å trekke brukerne med i virksomheten, er en viktig forutsetning for at politikere og myndigheter kan implementere en politikk som gir resultater i form av bedre helse og trivsel for eldre innvandrere. På lengre sikt kan det forhåpentlig også føre til bedre integrering i det norske samfunnet i sin alminnelighet. Hvordan og i hvilken grad organisasjonenes virksomhet kan bidra til å integrere eldre innvandrere i det norske samfunnet er likevel drøftet mer implisitt enn eksplisitt i dette notatet.

Her er det også viktig å være oppmerksom på hvordan virksomheten knyttet til møteplasser for eldre innvandrere kan ha betydning for å opprettholde en tradisjonelt omfattende og handlekraftig frivillig sektor i Norge. Når myndighetene bidrar til å utvikle slike tiltak, er de samtidig med på å rekruttere nye folk til organisasjonene, personer som gjennom sin aktivitet i neste omgang sikrer kontinuiteten i det frivillige organisasjons-

arbeidet, enten det handler om innvandrersorganisasjoner eller tradisjonelle norske humanitære eller interessebaserte organisasjoner.

I denne konteksten har vi undersøkt hvilke målsettinger de tre organisasjonstypene opererer med i dette arbeidet, hvilke typer tilbud disse målsettingene har nedfelt seg i og innenfor hvilke former de har blitt organisert. Her har vi også lagt vekt på å få vite mer om hvordan kontakten med de aktuelle brukerne har blitt formidlet med tanke på å rekruttere deltakere til en fast og kontinuerlig virksomhet.

Det generelle inntrykket vi sitter tilbake med ved undersøkelsens slutt er som nevnt en forholdsvis liten aktivitet med henblikk på eldre innvandrere i de tradisjonelle humanitære og interessebaserte organisasjonene. Likevel har vi registrert unntak fra dette mønstret. Det finnes organisasjoner som driver et bevisst og målrettet arbeid overfor innvandrere, både når det gjelder etablering av møteplasser og gjennom å utarbeide brosjyrer på innvandrernes eget språk. Det kan dreie seg om skriftlig informasjonsmateriale der opplysninger om sykdommer som rammer eldre aldersgrupper blir fokusert. Norske interessebaserte organisasjoner som diabetes- og blindedeforbundet opererer da også, som det fremgår av den empiriske dokumentasjonen ovenfor, med spesifikke tilbud og aktiviteter av helseforebyggende karakter.

I arbeidet med denne undersøkelsen har vi lagt vekt på å presentere eksempler, men vi har ikke hatt anledning til å gå nærmere inn på grunnene til den tilsynelatende lave aktiviteten på området innenfor den norske tradisjonelle frivilligheten. Dette hullet i vår kunnskap, sammen med flere potensielle kunnskapsmangler, bør imidlertid representere en utfordring for videre forskning på feltet. Det må igjen poengteres at denne undersøkelsen ikke omfatter store, statlige støttede landsdekkende organisasjoner samt de religiøse sammenslutningene.

Videre undersøkelser må i så fall gå grundigere inn på de enkelte organisasjonenes samfunnsmessige rolle og virksomhet, helst også med grunnlag i et større utvalg organisasjoner. Det sistnevnte gjelder særlig innvandrersorganisasjonene, der vårt utvalg og datagrunnlag er for begrenset til å formulere sikre slutninger. Konklusjonene som kan trekkes av undersøkelsen vil nødvendigvis være preget av dette. Vi må ta forbehold her

med tanke på at eldre innvandrere også kan delta i organisasjonene uten at deltakelsen er knyttet til spesifikke tilbud eller tiltak.

Formål og organisasjonstyper

I kapittel 5 blir det på basis av den empiriske dokumentasjonen som er innhentet fra organisasjonene at deres målsettinger og organisasjonstilbud viser et variert bilde. På tross av dette finnes det likevel noen grunnleggende fellestrekk for de tre organisasjonstypene. Det målrettede forebyggende helsearbeidet er naturlig nok mest fremtredende i de norske interesseorganisasjonene. Ikke desto mindre spiller også her den sosiale dimensjonen, samværet på møteplassen og i gruppearbeidet en viktig rolle.

I de norske humanitære organisasjonene står det alminnelige sosiale samkvemmet og samtalen på møtestedene sentralt. Samtidig utgjør målrettede tilbud og aktiviteter også et viktig innslag. Informasjon om offentlig ordninger og tiltak med sikte på generell integrering av eldre innvandrere inntar en bredere plass i disse organisasjonenes virksomhet. Det dreier seg derfor mer om ulik vektlegging enn om store prinsipielle forskjeller mellom organisasjonstypene. Innvandrerorganisasjonene representerer den tydeligste kombinasjonen av sosial møteplass og tilbud/aktiviteter med klare forebyggende helseformål. Det målrettede helsearbeidet innenfor denne organisasjonstypen er ofte knyttet til samarbeid med norske frivillige organisasjoner og ekspertise på området.

Brukerstyring, det vil si styring av virksomheten fra deltakerne på grasrotplan, ser ut til å bli praktisert som en bevisst strategi i de to norske organisasjonstypene, men prinsippet er også til stede i innvandrerforeningene.

Flere av de foreningene vi har vært i kontakt med er små og uten en profesjonelt drevet og utbygd administrasjon. Her opererer den norsk humanitære og interessebaserte frivillighet med ganske andre ressurser. De lokale og forholdsvis små innvandrerorganisasjonene drives ut fra mer tilfeldige forhold på dette organisasjonsområdet, ofte uten faste kontortider, begrenset kontorplass og med sparsomt kontorutstyr til disposisjon.

Konkrete tilbud, aktiviteter og brukermedvirkning

I flere av organisasjonene ble det lagt vekt på viktigheten av å rette oppmerksomheten mot konkrete aktiviteter. Blant annet hadde det stor betydning for informasjon og påfølgende rekruttering av deltakere i gruppearbeid. Det er selve aktivitetene som er synlige for folk utenfor og som kan vekke deres interesse for å delta. Den sosiale atmosfæren som aktivitetene skaper gir også et godt utgangspunkt for å formidle organisasjonenes hjertesaker. Selv om for eksempel en kvinnegruppe holder på med aktiviteter som matkurs og diverse sosiale sammenkomster, bruker en del organisasjoner å tilby kunnskapsformidling og foredragsholdere på bestemte temaer. Slik kombineres sosial kontakt med nødvendig opplysningsvirksomhet, eksempelvis om temaer som dreier seg om forebyggende helsearbeid.

Nettverket som skapes rundt møteplassene og aktivitetene der kan i neste omgang brukes til mest mulig direkte kontakt med individer som ikke deltar i organisasjonene og gruppene. Da har det også vist seg at folk strømmer til gruppearbeidet, mens kollektiv invitasjoner har fungert dårlig.

Det ser ut til at de tilbud som fungerer best og gir de mest vellykkede resultater for eldre innvandrere, er de som i størst grad er styrt av brukerne selv. En slik organisering av tilbudene er også de som best evner å mobilisere deltakernes aktivitet. Flere av de intervjuede forteller da også at valg av aktiviteter i ulike gruppesammenhenger i stor grad bestemmes av deltakerne selv. I slike grupper dukker det også ofte opp noen ekstra utfordringer på grunn av at mange sliter med dårlig helse og er lite mobile. Følgelig det kan være vanskelig for gruppeleder å finne tilbud som passer til alle. Imidlertid nevnes tilbud som handler om fysisk aktivitet som svært viktig for mange av gruppene. Ikke minst fordi det i mange tilfeller dreier seg om mennesker som i liten grad beveger seg utenfor hjemmet. Fysisk aktivitet sammen med andre som er i samme situasjon, ser ut til å utgjøre et viktig element i organisasjonens gruppeaktiviteter og er spesielt populære blant deltakerne.

Av vårt datamateriale fremgår det at de som driver de ulike aktiviteter for denne målgruppa ofte kan ha visjoner og ideer om at brukerne gjerne vil komme seg «ut på tur» eller at det bør være flere arrangerte opplegg. Brukerne selv gir imidlertid uttrykk for at det ikke behøver å skje så veldig mye av diverse aktiviteter når de møtes. Kvaliteten ved den sosiale kontakten

og ikke nødvendigvis mengden av aktiviteter er avgjørende. Det overordnede formålet dreier seg ofte om å kunne samles, etablere nettverk og å møte andre jevnaldrende som er i tilnærmet samme situasjon som dem selv. Flere av gruppelederne fremstiller dette som et vanlig dilemma i gruppesamlingenes startfase. På dette tidlige trinnet har de som regel bestemte ideer om hva brukerne ønsker, men når det kommer til de praktiske realiteter viser det seg at ideene ikke alltid samsvarer med den konkrete virkelighet.

Betydningen av en mer uformell etablering av sosiale nettverk med basis i møtesteder og gruppesamlinger trekkes også frem i den svenske integrasjonsundersøkelsen. Her hevdes det at eldre ikke ønsker altfor formaliserte opplegg, spesielt ikke slike som stiller for høye krav til oppmøte eller prestasjoner (Forsell & Ingemarson, 2008). Vi ser imidlertid ikke bort fra at dette kan representere et problem for motivasjonen til de som skal drive og lede gruppearbeidet. Mangel på en viss formalisering av driften kan svekke kontinuiteten i arbeidet, i hvert fall hvis alt blir for vilkårlig og uforutsigbart. Dette kan gjelde for alle de tre organisasjonstypene som er undersøkt og drøftet i denne undersøkelsen.

Vi mener å ha registrert at de norske frivillige humanitære og interessebaserte organisasjonene har et mer eksplisitt uttrykt integrasjonsformål med virksomheten enn det vi finner i de innvandrersorganisasjonene vi har hatt kontakt med. I innvandrernes egne frivillige organisasjoner er tilbudene til medlemmene i mange tilfeller generelle. De spenner ofte over flere generasjoner, aldersgrupper og rommer personer med svært ulik bakgrunn. I de norske frivillige organisasjonene legges det også mer vekt på å lære det norske språket gjennom «praktiske» samtaler med andre innvandrere i en organisert gruppe.

Kjønnsdeling eller blanding i gruppeaktivitetene?

Samtlige av de intervjuede har fått spørsmål om hva som er mest fordelaktig av å ha blandede eller adskilte grupper når det dreier seg om både kjønn og etnisk bakgrunn. Tilbakemeldingene fra kvinnegruppene viser ganske entydig at de foretrekker, ja de synes sågar at det er nødvendig, å skille kjønnene i gruppevirksomhet. Kvinnene vil være for seg selv. Både i de norske organisasjonstilbudene og i innvandrergruppene virker det å være et

påtrengende behov for at kvinner skal kunne ha et samlingssted for bare kvinner. Det kan være flere grunner til dette.

Vi har blant annet registrert tilfeller der organisasjonsrepresentanter eksplisitt har uttrykt at en kjønnsatskilt samling kan fungere bedre som et «fristed» og en mulighet til å «snakke fritt om kvinneting». Gruppene som består av menn synes ikke å legge like stor vekt som kvinnene på å være eksklusive i denne sammenhengen. Det kan selvsagt henge sammen med at de tar det som en selvfølge. En slik atskillelse ser ut til å være viktig for både kvinner og menn, et forhold som særlig kom til uttrykk i intervjumaterialet fra både den italienske foreningen og den indisk-pakistanske kvinnegruppen. En slik adskillelse har likevel sine grenser. At informasjonen om tilbud og veiledning når frem til både kvinner og menn er viktig.

Når det gjelder hvorvidt aktiviteter for eldre innvandrere bør skje i blandede eller atskilte grupper med hensyn til etnisk bakgrunn, varierer synspunktene. Det kan se ut til å henge sammen med hvilket formål som ligger til grunn for tilbudet. I generelle tilbud for innvandrere, slik som kvinnekafeen til Røde Kors, er det et viktig poeng at gruppa skal være blandet, og at de skal snakke norsk. Innholdet er gjerne nøytralt tilpasset opplysning som er beregnet på samtlige deltakere. En del gruppesatsninger har derimot rettet sine tilbud til grupper av innvandrere med lik etnisk bakgrunn. Disse tar utgangspunkt i en forståelse av at de som skal kunne dele erfaringer må ha tilnærmet samme bakgrunn og perspektiv for forståelsen.

I noen av innvandrerforeningene virker det å være avgjørende at grupper av innvandrere møtes i atskilte grupper. Begrunnelsen er at det har en viktig psykologisk effekt å kunne komme sammen med andre som snakker samme språk, som har bakgrunn og livshistorier fra det samme geografiske området. At gruppene er atskilte betyr likevel ikke nødvendigvis at de er isolerte. Den italienske foreningen har for eksempel aktiviteter i samarbeid med både en russisk og latinamerikansk forening, mens et samarbeid med en pakistansk forening er under planlegging. Som forskerne i den svenske integrasjonsstudien er inne på, kan det se ut til at organisasjoner for eldre fremhever betydningen av segregasjon som en vei mot å fullbyrde integrasjonen. Ut fra en slik tankegang betraktes segregasjon som en styrking av den kulturelle identiteten (Forsell & Ingemarson, 2008).

Erfaringer fra eldrecentre viser også til utfordringer knyttet til å ha blandede grupper for norske og ikke-norske eldre. Bjørg Moen (2009) har blant annet beskrevet hvordan en intensjon om å danne fellesskap av norske og eldre med indisk-pakistansk bakgrunn ved et seniorsenter i Oslo endte opp med å bli et segregert tilbud. Kulturelle forskjeller viste seg å bli for store og adskilte grupper ble en løsning som fungerte bedre for begge parter.

Språk og felles innvandrerhistorikk

I innvandrerorganisasjonene fremheves det som avgjørende viktig at deltakerne får anledning til å kommunisere på sitt eget morsmål. Her legger mange vekt på betydningen av å bruke morsmålet som et viktig virkemiddel med tanke på å forebygge ensomhet og sosial isolasjon. Å eldes i et annet land kan forsterke følelsen av eksistensiell fremmedhet livserfaringer og kunnskaper som hver enkelt individ sitter inne med ikke kan brukes i det nye landet (Ingebretsen & Nergård, 2007). I den forbindelse er det å kunne dele språk en måte å uttrykke følelser på som de kanskje ikke får mulighet til i andre sammenhenger.

At innvandrerne deler samme språk betyr ikke at de har samme bakgrunn eller nødvendigvis har de samme referansene fra sitt hjemland, bare at referansene er mindre fremmede enn de tilsvarende norske. Noen ganger kan det også være en felles historie som knytter dem sammen. I den italienske foreningen var det for eksempel mange av de eldre som hadde bodd i Norge omtrent like lenge, og som derfor delte erfaringer både fra hjemlandet og Norge. I den forbindelse ble det også fremhevet at innvandrere som har oppholdt seg lenge i Norge også kan slite med en slags dobbel fremmedgjøring. De kan få en følelse av dobbelfremmedhet som omfatter både i Norge og hjemlandet. Entydig tilhørighet finnes ikke til noen av stedene.

Stortingsmelding nr. 49 (2003–2004) - *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse* gir en retning for politikken på området. Det fremgår av følgende sitat: «Offentlige tjenester bygger for en stor del på premisser om at brukerne skal få det samme tilbudet og at de har samme behov og prioriteringer. Denne måten å organisere tjenestene på passer dårlig sammen med det økende mangfoldet i befolkningen.» (Ibid.:112). I stortingsmeldingen

hevdes det også at konsekvensen blir økende, men mer indirekte diskriminering, når tilbudet av tjenester ikke tar hensyn til at brukerne har svært forskjellig religiøs, språklig og kulturell bakgrunn. Det avgjørende er at brukerne skal stå i sentrum i den forstand at tilbudene i størst mulig grad tilpasses den enkeltes forutsetning og utgangspunkt. Brukerorientering går ut på å ta brukerne med på råd i utformingen av aktivitetene.

Ulik kulturell, religiøs og språklig bakgrunn blant eldre representerer derfor en stor utfordring i forbindelse med organiseringen av møteplasser for eldre. I dette notatet gjelder i så måte den samme grunnleggende problemstillingen som Bjørg Moen skisserte i sin rapport fra 2009 om møteplasser for eldre. Hvordan skal et reelt sosialt fellesskap gjennom inkludering og deltakelse struktureres når gruppen av eldre individer kommer fra forskjellige deler av verden? Dette gjelder særlig i de frivillige organisasjonene som ønsker å favne brede målgrupper. De innvandrerorganisasjoner vi har hatt kontakt med har konsentrert virksomheten om mer enhetlige grupper, men vi kan også vise til en organisasjon som Internasjonal helse- og sosialgruppe (IHSG). Dette er en fellesorganisasjon for innvandrere som har et generelt tilbud for eldre innvandrere og der samarbeid med norske myndigheter utgjør en viktig oppgave (www.ihsg.no).

Organisasjoner som har fått statlige tilskudd fordi de fungerer på landsdekkende nivå og/eller arbeider med problemstillinger av nasjonal karakter er ikke med i vårt utvalg. Disse organisasjonene ulike målsettinger og målgrupper. Eldre innvandrere synes imidlertid ikke å stå i fokus for deres virksomhet. Vi har likevel brakt på det rene at Innvandrernes Landsorganisasjon (INLO) sentralt (www.inlo.no) har tatt opp saker som angår eldre innvandrere generelt, for eksempel pensjonsrettigheter. Her vises det også til informasjons- og kulturaktiviteter gjennom internasjonale foreninger og innvanderråd på lokalplan samt til fylkeslagene.

Et annet eksempel på en slik organisasjon er MIRA – Ressurscenter for innvandrer- og flyktningskvinner (MIRA-Senteret: www.mirasentret.no) har tilbud med samtalegrupper og temakvelder der eldre kvinner deltar, men uten at dette er et spesielt tilbud rettet mot eldre.

Religiøse organisasjoner spiller en viktig rolle som samlingspunkt og nettverk for mange. Som tidligere nevnt har vi på bakgrunn av vår

henvendelse til KIM ikke fått respons fra slike miljøer. Undersøkelsen omfatter altså ikke denne delen av organisasjonene, som i et flerkulturelt Norge inntar en viktig posisjon.

Forebyggende helsearbeid er ikke et eksplisitt uttalt formål for alle organisasjonene som ligger til grunn for denne undersøkelsen. Datamaterialet tyder på at det sosiale samværet på møteplassen er grunnleggende viktig for trivsel og velvære blant de eldre. Rett nok er det vanskelig å påvise empirisk noen klare sammenhenger mellom sosial kontakt, kunnskap om norske samfunnsforhold i forhold til innvandrernes opprinnelige kultur og tradisjon og en bedre helsetilstand. Forskning på området tyder likevel på at det er grunn til å anta at organisasjonenes møteplasser har en positiv innvirkning på deltakernes trivsel og trygghet. Dermed kan de også bidra til å motvirke negative tendenser til isolasjon og passivitet. (Moen, B. 2009: 58).

Våre data synes da også langt på vei å bekrefte en slik positiv effekt. Reaksjoner og ytringer fra de personer som har formidlet erfaringer fra sine organisasjoner, indikerer gunstige virkninger av deltakelse i organisasjonens virksomhet. Organiserte møteplasser med et begrenset antall deltakere vil på denne måten kunne utgjøre et meningsfullt tilbud til eldre kvinner og menn, men det forutsetter at tilbud og aktiviteter legges til rette for ulike gruppers spesifikke behov og forventninger.

Utfordringer for videre forskning på feltet

Vi har påpekt at kildematerialet og antallet organisasjoner som ligger til grunn for denne undersøkelsen er begrenset. Følgelig er det en utfordring for videre forskning på området å utvide denne basisen. Det gjelder både i temaets dybde og bredde. Særlig bør forskningen rette et mer spesifikt fokus mot hver enkelt organisasjon, parallelt med at spørsmålsstillingene må presiseres og utvides. Fremfor alt vil det være nyttig å få nærmere kjennskap til hvordan innvandrerorganisasjonene arbeider på området. Det gjelder også de religiøse organisasjonene (trossamfunn) som altså ikke er kartlagt i denne undersøkelsen. Fra flere hold påpekes det at innvandrerorganisasjoner utgjør et nærmest «ugjennomtrengelig» forskningsfelt (for skandinavisk forskning på området: Christensen & Christensen 2006 og Aytar 2007). For å kunne trenge gjennom og inn til kjernen i innvandrerorganisasjonenes liv og virke

trenges det en metodisk tilnærming der en bygger opp tillitsforhold over tid. Vårt materiale viser at bygging av tillit står helt sentralt i dette arbeidet.

Når vårt utgangspunkt var mangelfull kunnskap om dette feltet, må konklusjonen bli at denne undersøkelsen bare har brakt oss et lite skritt videre. Det generelle inntrykket er at aktiviteten overfor eldre innvandrere er lav. Behovet for større og mer målrettet virksomhet overfor eldre innvandrere kan synes større enn det som tilbys i dag, ikke bare av organisasjonene, men også av offentlige myndigheter og deres samspill/samarbeide med landets frivillige organisasjoner. For eksempel kan innvandrerorganisasjonen Internasjonal helse- og sosialgruppe (IHSG, se nettsiden www.ihsg.no) representere et nyttig inntak til å samle mer informasjon om dette. Det samme kan gjelde andre organisasjoner, både landsdekkende og lokalt baserte.

Det vil også være en interessant oppgave å følge opp mulige samarbeidsformer mellom innvandrere og andre organisasjoner innenfor Frivillighet Norge (se nettsiden www.frivillighetnorge.no). Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) representerer en viktig informasjonskilde og et bindeledd mellom innvandrerorganisasjoner og myndigheter (se nettsiden www.kim.no).

Av mer spesifikke kunnskapshull må nevnes i hvilken grad organisasjonenes tilbud kan supplere familien og øvrige nettverks betydning når det gjelder eldre innvandrere. Videre bør innvandrerorganisasjonenes kontakt med det offentlige apparatet og dets informasjon om ordninger, rettigheter og tiltak overfor eldre undersøkes og kartlegges grundigere enn det som er gjort i denne undersøkelsen. Vårt datamateriale viser et betydelig behov for å oppnå bedre og mer omfattende kunnskap om hvordan og i hvilken grad innvandrerorganisasjonene kan representere et supplement til offentlig omsorgstilbud for eldre innvandrere.

Summary

This report is a part of a more comprehensive study about the adaption to care services among elderly ethnic minorities in Norway. This project is financed by the Royal Ministry of Children, Equality and Social Inclusion. The ambition of this part of the study called “The relationship between elderly immigrants and organisations» is to get more and better knowledge about what three different types of voluntary organisations do in relation to elderly immigrants. The organisations under examination are immigrant organisations, traditional humanitarian and interest organisations. They have been presented two questions: 1) Do elderly immigrants participate in your organisation? 2) Does your organisation arrange specific activities towards elderly immigrants?

Altogether we obtained contact with twenty (20) organisations, among them four (4) local immigrant organisations, four (4) humanitarian and twelve (12) organisations from the traditional and nationwide Norwegian voluntary sector. Nine (9) representatives from seven (7) of these organisations have been interviewed. Important themes in the interviews were: Building of confidence among the elderly participants in the meeting places, learning through dialogue, separation of the participants by gender, the significance of language and cultural antagonism.

Data of our investigation generally show a rather low level of activity towards elderly immigrants in the traditional humanitarian and the interest organisations. We have nevertheless registered that some of the organisations have succeeded in establishing types of meeting places where elderly immigrants can get together in a social setting and use the offered activities, especially those related to preventive health care. Offerings like Norwegian language lessons, health classes, traditional cuisine and social get-togethers have made these meeting places a valuable contribution to social relations and source of information about the society. Especially elderly women seem to benefit from the meeting places of the organisations where they have an opportunity to a social life outside family and home. But the study has

shown that also men have a need for meeting places and that they experience them as important for both physical and mental health.

In the voluntary immigrant organisations the meeting places show a combination of social get-togethers and activities attached to preventive health care in collaboration with experts from the professional interest organisations. Meetings like this seem to be appreciated by the participants. Work with health care activities for elderly immigrants is most explicitly developed in the interest organisations. The need for such activities seems to be larger than what is at disposal today.

Work and activity in voluntary organisations have traditionally played an important role in the Norwegian society. There are reasons to believe that they can contribute to better integration of immigrants. However, in order to obtain such an aim, we need to know more about this area, above all better knowledge about the immigrants' organisations. We also need to get more knowledge about how and to which extent the immigrants own organisations, humanitarian and interest organisations have an inherent potential to represent a supplement to public health care for elderly immigrants. In this respect our results so far rest on a too limited data collection with emphasis on small and local organisations. More investigations on immigrant nationwide and local organisations are recommended.

Referanser

- Allern, E., Helgesen, M. & Predelli, L.N. (2001): *Mellom konflikt og integrasjon*. Evaluering av Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene. Prosjektrapport nr. 11. Oslo: NIBR.
- Aytar, O. (2007): *Mångfaldens organisering. Om integration, organisationer och interetniska relationer i Sverige*. Acta Universitatis Stockholmiensis 2007.
- Blom, S., & Henriksen, K. (2008): *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Christensen, G. & Christensen, S.R. (2006): *Etniske minoriteter, Frivilligt socialt arbejde og integrasjon. Afdækning af muligheder og perspektiver*. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 06:16.
- Djuve, A.B. & Friberg, J.H. (2004): *Innvandring og det flerkulturelle samfunn*. Fafo-notat 2004:32.
- Dzamarija, M. T. (2008): «Hva skal ”innvandreren» hete?» I *Samfunnsspeilet* nr.4/2008.
- Forssell, E., & Ingemarson, M. (2008): *Integrationsarbete i civilsamhället. Unga och äldre i blickfånget*. (No. 2008-123-10). Stockholm: Socialstyrelsen.
- Frivillighet Norge (2008): *Velkommen inn! En erfaringsrapport om inkludering i frivillige organisasjoner*. November 2008.
- Hagelund, A. & Loga, J. (2009): *Frivillighet, innvandring, integrasjon. En kunnskapsoversikt*. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Rapport 2009:1.
- Humanistisk Prosjektsemester (2007): *Lokale møteplasser. Ulike modeller for ulike behov*. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet.
- Ingebretsen, R., & Nergård, T. B. (2007): *Eldre med innvandrerbakgrunn. Tilpasning av pleie- og omsorgstilbudet*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring (NOVA). Rapport 13/07.
- Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi 2009): *En guide om etablering og utvikling av lokale møteplasser mellom innvandrerbefolkningen og myndigheter*.
- Kirkens Bymisjon Oslo & Norsk Folkehjelp (2005): *Flerkulturell eldreomsorg*. Kartlegging av eldre innvandreres ønsker og behov for en god alderdom i Norge. Rapport august 2005.
- Kloster, E., Lidén, H. & Lorentzen, H. (2003): *Frivillighetssentralen. Resultater, erfaringer, forandringer*. Institutt for samfunnsforskning, rapport 2003:4.
- Lidén, H. (2001): «Innvandrerorganisasjoner - integrering eller marginalisering?» I: Skov Henriksen, L. & Ibsen, B. (red.): *Frivillighedens udfordringer - nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense Universitetsforlag.

- Melve, J. (2003): «Innvandrerorganisasjoner i Norge». I: Mikkelsen, F. (red. 2003): *Indvandrerorganisationer i Norden*. København: Nordisk ministerråd. Nord 2003:11.
- Moen, B. (2002): *Eldresenter på ukjent vei. Flerkulturelle møter mellom eldre mennesker*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Rapport 16/02.
- Moen, B. (2009): «Jeg gleder meg til torsdag» *Møteplasser for eldre med innvandrerbakgrunn*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Rapport 7/09.
- Nergård, T. B. (2008): *Eldre innvandreres bruk av pleie- og omsorgstjenester. Rapport fra fem norske storbykommuner*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Rapport 10/08.
- Nødland, S.I., Allred, K., Berg, C. og Opedal, S. (2005): *Skal alle gjør alt? Evaluering av landsdekkende organisasjoner på innvandrerfeltet*. Stavanger: Rogalandsforskning.
- Oslo kommune, Helse- og velferdsetaten (2007): *Lokale møtesteder for eldre fra etniske minoriteter*. Statusrapport 2007.
- Predelli, L. N. (2006): *Innvandrerorganisasjoner i Norge: utforming, aktiviteter og politisk deltakelse*. Oslo: Norsk institutt for by - og regionsforskning (NIBR). Rapport 2006:14.
- Prop. 1 S (2009–2010): Det Kongelige Arbeids- og Inkluderingsdepartement: Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). For budsjettåret 2010.
- Røde Kors Oslo (2208): Et medmenneske på besøk. Resultater fra undersøkelse om besøksvennenes innsats og situasjon i Oslo 2008.
- Stortingsmelding nr. 49 (2003–2004): *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet*. Oslo: Kommunal- og Regionaldepartementet.
- Stortingsmelding nr. 39 (2006–2007): *Frivillighet for alle*. Oslo: Kultur- og Kirkedepartementet.
- Stortingsmelding nr. 47 (2008–2009): *Samhandlingsreformen*. Oslo: Helse- og Omsorgsdepartementet.